

**ŠTUDENTI
IZ DANAŠNJE
BELE KRAJINE
NA UNIVERZAH
NA DUNAJU
IN V GRADCU
V ČASU MED
1400-1700**

Janez Weiss

Na naslovnici:

***Nadvojvoda Albreht III. in predstavniki štirih
fakultet univerze na Dunaju***

(iz Aschbach, Joseph: *Geschichte der Wienerische
Universität 1*. Wien, 1866, taf. V, a)

Kazalo

	<i>Uvod</i>	5
(I.)	Sprehod po sledovih pismenosti in izobraževanja v Beli krajini v antiki, srednjem in zgodnjem novem veku	7
	<i>Antični klesar</i>	7
	<i>Srednjeveški pisar in duhovnik</i>	11
	<i>Protestantski pridigar in šolski mojster</i>	14
(II.)	Študenti iz Metliškega na univerzah na Dunaju in v Gradcu	21
	<i>Univerza na Dunaju in prvi študenti iz Metliškega do začetka reformacije (1517)</i>	21
	<i>Protestantizem in reforme dunajske univerze v 16. in 17. stoletju</i>	26
	<i>Univerza v Gradcu, ustanovitev in študentje iz Metliškega v 17. stoletju</i>	30
	<i>Utrinki študentskega življenja na Dunaju v 15., 16. in 17. stoletju</i>	32
(III.)	Seznam študentov iz Metliškega – Bele krajine v času med 15. in 17. stol. (Tomaž Grdešič in Sandra Tolić)	37
	<i>Students from Bela krajina on the universities of Vienna and Graz from the beginning of 15th up to 18th century</i>	43
(IV.)	Viri in literatura	45

Uvod

Pričujočo razpravo tvorijo tri deli. V prvem delu se obravnava vprašanje pismenosti in osnovnega izobraževanja v času srednjega in novega veka, v drugem delu vprašanje razvoja univerz na Dunaju in v Gradcu ter vpisanih študentov iz Metliškega (Bele krajine), v tretjem delu pa sledi seznam študentov iz Metliškega, ki jih najdemo imatrikulirane na univerzah na Dunaju in v Gradcu od 15. stol. naprej.

Izobraževanje v času srednjega in novega veka na Metliškem je seveda osrednje vprašanje, saj so ravno osnovna znanja pisanja, branja in računanja, skupaj s temeljnim znanjem latinskega jezika, ki so jih posredovale te zgodnje izobraževalne inštitucije, tvorila osnovo za študij na univerzi. Tako se moramo nujno zadržati pri vprašanjih pismenosti in zgodnjega izobraževanja. Najstarejše sledove pismenosti v Beli krajini najdemo v času antike, znanje branja in pisanja v starem veku dokazuje epigrafski material odkrit v Črnomlju, Gradcu in drugje. Po tišini zgodnjega srednjega veka srečamo pisanje in branje ponovno v visokem srednjem veku, ko lahko upravičeno pričakujemo pisarja ob vsakokratnem trškem in pozneje mestnem sodniku v Črnomlju in Metliki, prihod nemškega viteškega reda v 13. stoletju in postavitev komend pa najverjetneje pomenita začetek nekakšnega organiziranega izobraževanja, katerega del je bilo poučevanje latinskega jezika. Nemški viteški red je doživel v drugi polovici 15. in v začetku 16. stoletja krizo notranje organizacije in enotnosti, prav tako je bila prizadeta materialna osnova

obeh komend na Metliškem, ki je imela za posledico prenehanje intenzivnejšega izobraževanja. Sredino 16. stoletja tako zaznamuje razvoj protestantskega šolstva pod pokroviteljstvom metliškega deželanstva, ki ga zasledimo v Črnomlju in Metliki. Protestantski šoli sta delovali do prvih desetletij 17. stoletja, ko je protireformacija oz. katoliška reformacija odpravila ostanke protestantov na Metliškem. 17. stoletje zaznamuje določen zaton, vendar je vsemu navkljub obstalo nekakšno elementarno izobraževanje v komendah nemškega viteškega reda. To stanje odsotnosti izobraževalnih inštitucij so nato korigirale terezijansko-jožefinske reforme v 18. stoletju in postopen razvoj državnega organiziranega šolstva na več ravneh, ki pa presega časovni okvir te razprave.

Univerza na Dunaju, ustanovljena leta 1365, je najstarejša univerzitetna ustanova v nemškem prostoru. Prve študente iz Metliškega srečamo imatrikulirane na Dunaju že leta 1417 in od tedaj naprej lahko sledimo skorajda konstantnemu vpisu študentov iz Metliškega do sredine 16. stoletja. Prav njihov vpis na univerzo, ki je bil mogoč le na podlagi predhodnega znanja latinskega jezika, dokazuje prej omenjeno srednjeveško in novoveško izobraževanje v trgih oziroma mestih Metliškega. Univerza v štajerskem Gradcu je bila ustanovljena pozneje, leta 1585, in prve študente iz Metliškega srečamo tamkaj leta 1612. Seveda to nista bili edini instituciji višje izobrazbe, kamor so hodili ukaželjni Belokranjci, v bližini je namreč delovalo tudi semenišče v Zagrebu. Posebno širši prostor za študijske ambicije svojih sinov pa so imeli plemiči, ki so študirali na Padovi ali v Bologni v Italiji ali v širšem nemškem prostoru.

Namen razprave je opozoriti na dolgo tradicijo obiskovanja visokošolskih ustanov, ki predstavlja pomemben del zgodovine Metliškega, in opozoriti na posameznike, katerih obstoj je že dolgo zbrisal spomin. Razprava se tako ne ukvarja z vsemi vprašanji prvih študentov in študija na omenjenih univerzah v 15. stoletju in pozneje ter pušča odprtih celo vrsto zanimivih poglavij. To delo je prepuščeno drugim. Za sodelovanje pri študiji se zahvaljujem študentoma Tomažu Grdešiču in Sandri Tolić, ki se bosta kmalu ponašala z naslovom diplomiranega zgodovinarja.

(I.) Sprehod po sledovih pismenosti in izobraževanja v Beli krajini v antiki, srednjem in zgodnjem novem veku

Antični klesar

Čeprav najdemo sledove uporabe nekakšne vrste alfabete na območju zahodne Slovenije, tedaj v okviru venetske ali keltske kulturne sfere, že v času železne dobe, pa le-ta praviloma ni segla do prostora današnje osrednje ali južne Slovenije. Tako tudi prazgodovinske skupnosti, pod vplivom iz panonskega in severnodalmatinskega prostora, ki so naseljevale prostor današnje Bele krajine, niso uporabljale pisave. Njihove tradicije in izročila so bila oralne narave in so se prenašala iz roda v rod skozi govorjeno besedo, navade in običaje. Precej verjetno pa je, da so za pisavo vedeli, saj so bili vključeni v trgovino daljših relacij, tudi z grškim blagom, lončenino, ki je bila dekorirana z različnimi prizori, nemalokrat tudi napisi v grški alfabeti.

Začetke pismenosti in uporabe pisave v prostoru današnje Bele krajine moramo tako iskati v času po rimski pokoritvi današnjega osrednjega in vzhodnega slovenskega prostora med leti 35 pr. n. št. – 9 n. št. Rimljani so seveda pri vsem uporabljali pisavo. Vsakodnevne, manj pomembne zadeve so vrezovali s pisali (*stylus*) na voščene tablice (*tabula cerata*), ki so jih velikokrat uporabljali tudi kot pisma. Bolj pomembne zadeve, ki so morale obstati, pa so zapisovali na trajno podlago, tj. kovino (svinec ali bron) in seveda kamen. Zapisov na kovini iz območja današnje Bele krajine nimamo, ohranjenih je pa 28 napisov na kamniti podlagi, pri

čemer gre za oltarje (4) in nagrobnike (24).¹ Največ, 17, iz Črnomlja,² 4 so iz Gradca in okolice, 2 iz Podzemlja, 2 iz Kučarja, po en napis pa je bil najden v Vinici, na Rožancu in v Ravnacah nad Suhorjem. V čas med 1. in 2. stol. spadata 2 nagrobnika, v 2. stol. 7, v čas med 2. in 3. stol. 6, v čas 3. stol. pa 3 nagrobniki. Brez datacije jih ostaja 11, saj njihova fragmentarna ohranjenost ne omogoča časovne opredelitve.

Po številu posebno izstopa fundus napisov iz Črnomlja, ki potrjuje obstoj večjega naselja (*vicus*) ali podeželske vile (*villa rustica*). Lovenjak dopušča možnost, da bi naselbina lahko imela klesarsko delavnico, kjer so obdelovali kamen iz kamnoloma v Rožancu.³ V kolikor resnično govorimo o klesarski delavnici in število nagrobnikov nam dovoli takšen zaključek, moramo predpostaviti, da je tukajšnji mojster vsekakor bil pismen, elita oziroma vodilni sloj te naselbine romaniziranih staroselcev pa je bil dovolj izobražen, da je lahko bral te napise in jih tudi naročal. Vse to neposredno izpričuje pismenost in nekakšno osnovno izobrazbo v času antike na območju današnjega Črnomlja in seveda širše Bele krajine. Predpostaviti je tudi potrebno, da so to znanje nekako posredovali naprej, klesarski mojster svojim varovancem, starši svojim otrokom, le stežka pa bi predpostavili obstoj šole ali prisotnost lektorja oziroma učitelja, tj. organiziranega izobraževanja.

Opozoriti je potrebno, da nekateri oltarji in nagrobniki izpričujejo znanja, ki presega lokalne in provincialne okvirje ter izpričujejo kulturne stike s širšim prostorom rimskega imperija oziroma antičnega sveta. Na enem izmed nagrobnikov s konca 1. ali začetka 2. stol. je upodobljen Actaeon, kot del pogosto upodobljenega in upesnjenelega antičnega mita razširjenega po celotnem Sredozemlju. Aktajon je bil lovec, ki ga je jezna Artemida spremenila v jelena, ker jo je opazoval med kopanjem, nakar so ga požrli njegovi lastni lovski psi. Mit grškega porekla, o katerem je pisalo več grških in rimskih avtorjev, je lahko v ta prostor prišel le z izobraženimi posamezniki od drugje in se očitno ustalil pri tukajšnji eliti do te mere, da ga je neki premožnejši prebivalec hotel imeti upodobljenega na svojem nagrobniku (glej sl. 2).

¹Lovenjak, Milan: *Inscriptiones Latinae Sloveniae I – Neviodunum*. Ljubljana, 1998, str. 285-329.

²Lovenjak, Milan: Rimski nagrobniki iz Črnomlja. Črnomaljski zbornik (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2008, str. 75.

³Lovenjak, Rimski nagrobniki, str. 95.

Na nagrobniku beremo:
D(is) M(anibus)
Pet(ronius) Paullian(us)
Pet(ronio) Veriano (filio)
obito an(n)or(um) V
at Apul[eio?] et Rufi-
[no?] o[bito ann]orum
 [...] I [...]
 ...

[] - domnevno besedilo, ki je bilo uničeno
 () - dopolnilo skrajšane besede

Prevod v slovenski jezik:
Bogovom umrlih
Petronij Paulijan
za sina Petronija Verijana
umrlega v starosti 5 let
in za Apuleja in Rufina
umrlih v starosti ...

(iz Milan Lovenjak: *Inscriptiones
 Latinae Sloveniae 1, Neviodunum,*
 Ljubljana, 1998, str. 309-311)

Slika 1: Nagrobnik premožnejših in uglednejših prebivalcev naselbine v Črnomlju s konca 2. ali začetka 3. stoletja. Groba obdelava nakazuje možnost nastanka v lokalni kamnoseški delavnici.

Drug primer nam ponuja mitrej na Rožancu, nastal v prvi polovici 2. stol., na katerem vidimo klasičen prizor tauroktonije, tj. ubijanja bika. Ta prizor, ki ima vrsto pomenov, je bil prinesen od drugje, nedvomno ga je prinesel nekdo z vsaj osnovnim vedenjem o kultu Mitre, ki je v kratkem času kot cesarski kult zaznamoval celoten zahod rimskega cesarstva, po njem pa se je posebno ozirala elita. Točen izris in izdelava celotnega prizora sta zahtevala poleg temeljitega vsebinskega poznavanja mita in položajev ter vloge posameznih likov v prizoru tudi geometrijsko znanje, ki je moralo biti posredovano samemu kamnoseku.

Do kdaj bi lahko obstajala in delovala delavnica v antični naselbini na loškem okljuku težko rečemo, saj nam gradivo ne ponuja odgovorov. Najpoznejši nagrobniki so datirani v čas 3. stol. Konec 3. stol. pa je že čas prehoda v pozno antiko, ko se je antični svet močno spremenil. Pojavila se je nova vera, rimsko cesarstvo pa je bilo postavljeno pred velike izzive obrambe svojih dolgih meja pred germanskimi ljudstvi. Zgodnje krščanstvo, ki je postalo legalno z milanskim ediktom leta 313,

kot edina dovoljena vera cesarstva pa s solunskim ediktom leta 380, je bilo poudarjeno knjižna vera, v katere jedru je bilo Sveto pismo. Zgodnje krščanstvo je doseglo ozemlje današnjega Metliškega v času 4. stol. najverjetneje iz kolonije Siscia (današnji Sisak), kjer je izpričana skupnost že vsaj 309, ko je imela prvega mučenika, sv. Kvirina, ozemlje Bele krajine pa je bilo tedaj najverjetneje tudi administrativno zajeto v provinco Savia s središčem v Sisciji. Najzgodnejše priče prisotnosti krščanstva so ostanki dveh zgodnjekršćanskih cerkva na osamelcu Kučar nad Podzemljem, postavljenih okoli leta 380,⁴ ki dopuščata možnost prisotnosti višjega cerkvenega uradnika, mogoče celo škofa. Cerkev pa je imela tudi utrjena poznoantična naselbina v Črnomlju. Ob tem je nasporna prisotnost duhovščine, torej posameznikov z vsaj osnovnim teološkim znanjem. Napisov iz tega obdobja nimamo, krščanski grobovi najdeni ob bregu reke Lahinje niso imeli epitafov, kot jih najdemo na zgodnejših grobovih iz 3. stol. in prej.

Slika 2: (levo) Enostavna upodobitev *Actaeona* na stranici nagrobnika iz Črnomlja. Spremenjenega v jelena ga napada pes, ki mu grize levo roko. (iz Šašel Kos, Marjeta: Cernunnos in Slovenia? *Arheološki vestnik* 61, 2010, str. 176). (desno) Upodobitev iz templja E iz Selina na Siciliji. *Actaeona* napadajo njegovi psi. Najbolj očitna podobnost je pes, pred katerim se napadeni brani z levico.

⁴Dular, Janez, Ciglencečki, Slavko, Dular, Anja: *Kučar*. Ljubljana, 1995, str. 71-101, 152.

Antična omika in estetika, katerih prisotnost je očitna iz vrste vsebin ohranjenih na nagrobnikih in oltarjih ter v mozaiku iz Črnomlja, sta izginili z avarsko-slovanskim uničenjem poznoantične naselbine v času med 6. in 7. stoletjem, in z njima tudi pismenost. Slovani, ki so naselili prostor današnje Bele krajine v času 7. stoletja, so tukaj našli manjše skupnosti romanov, romanskih staroselcev, z njimi sobivali in obe kulturi sta se v stoletjih stopili. Upravičeno lahko sklepamo, da so se ti romanski drobci slavizirali, spomin na njih pa je ostal v hidronimu Lahinja⁵ (po *Lah*, Italijan, Roman, v Sloveniji tudi Laško).

Srednjeveški pisar in duhovnik

Slovanska naselbina na lokaciji današnjega Črnomlja je verjetno nastala v času 10. ali 11. stol., o čemer pričajo staroslovanski grobovi iz okolice cerkve sv. Petra.⁶ Gotovo je že tedaj kot ena izmed večjih naselbin – vasi na območju današnje Bele krajine, tedaj imenovane Metlika (*Metlica*), imela nekakšno poudarjeno vlogo. Najpozneje v 12. stol. je ta naselbina že imela cerkev, ki je organizacijsko spadala pod zagrebško škofijo. Prav to cerkev je leta 1228 oglejski patriarh Bertold Andeški posvetil prvaku med apostoli, sv. Petru, ji namenil položaj župnijske cerkve in ji podredil ostale štiri cerkve v Beli krajini (sv. Štefan v Semiču, sv. Križ v Vinici, sv. Martin v Podzemlju in sv. Marija v Rosalnicah). Bertold je na željo Zofije Višnjegorske, dedinje po Albertu Višnjegorskem, ki je med leti 1196-1204 osvojil Belo krajino, in vdove po Henriku Andeškem, v Črnomelj nastavljal tudi prvega duhovnika oglejskega patriarhata, nekega Ortolfa.⁷ Cerkev je bila tedaj edini nosilec omike in izobrazbenosti, in tako so bili Ortolf in duhovniki njegovih podružnic najverjetneje edine pismene osebe v Beli krajini.

Črnomelj je bil leta 1228 imenovan kraj, lat. *locus*, se pravi naselbina brez posebnega pravnega položaja, brez posebnih pravic

⁵ Snoj, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana, 2009, sv. Lahinja, str. 224.

⁶ Dular, Janez: *Arheološka topografija Slovenije – topografsko področje XI* (Bela krajina), Ljubljana, 1987, str. 33-34, 58.

⁷ GStPK XX. HA OBA 20317b, Proceß des Landkomthurs der Ballei Osterreich mit dem Kapitel zu Agram wegen der Häuser Metling und Tzarneml 1515, prepis listine iz 18. oktobra 1228, kjer beremo, Ortolfum sacerdote ... in eadem ecclesia Sancti Petri ... instituimus. Do odkritja tega vira se je domnevalo, da je bil prvi duhovnik neki Janez.

trgovanja in sojenja. Položaj ob eni izmed tranzitnih poti in sedež župnije pa sta botrovala naglemu razvoju naselbine in novoodkrite listine iz sredine 13. stol. potrjujejo, da je Črnomelj že leta 1251 imel lastnega sodnika, lat. *iudex*, kar je bil tedaj neki Friderik. To pomeni, da je dobil trške pravice že pred tem letom, najverjetneje mu jih je podelil avstriski vojvoda Friderik II. »Bojeviti« Babenberški, ki je posedoval gospostvo Mehovo in z njim celotno Metliško v času med 1229 in 1246. Prav *forum* Črnomelj je bil tudi vir dobršnega dela visokih prihodkov gospostva Mehovo izpričanih v babenberških urbarjih. Sredina 13. stol. je bil buren čas za Metliško, ki je naglo menjala gospode. Po smrti Friderika II. Babenberskega (†1246) je izbruhnila vojna za njegovo dediščino in leta 1249 je Bela krajina prvič prišla v roke grofov Goriških, ki so leta 1251 povečali posesti nemškega križniškega reda. V listini izstavljeni ob obisku grofa Majhnarda II. Goriškega v Črnomlju, 9. decembra 1251 je bil med pričami tudi *Albertus scholax*,⁸ Albert učenjak ali učitelj, ki je najverjetneje spremljal grofa na njegovem obisku posesti, celotno listino pa je spisal *Iohannes scribe ut diaconus*, pisar in duhovnik Janez, najverjetneje naslednik prej omenjenega Ortolfja, saj ga srečamo osemnajst let pozneje že kot bivšega črnomaljskega župnika.

Pismenost visokega srednjega veka je bila domena duhovščine in nosilci tega osnovnega znanja, tudi na Metliškem, so bili duhovniki oglejskega patriarhata. Domnevamo lahko, da je bil pismen tudi trški sodnik, čeprav to ni bilo nujno. Pri svojem delu in pri opravljanju funkcij svojega položaja je predvsem moral poznati običaje in navade dežele, saj večjega vpliva nekakšnega pisanega prava v 13. stol. ni pričakovati. Pri listinah, ki so se tedaj sestavljale ob vsakem pravnem poslu, pa so bili prisotni pisarji vsakokratnega gospodarja, navadno duhovniki, ali je duhovščina že tedaj opravljala tudi nekakšno osnovno izobraževalno dejavnost, pa je močno vprašljivo.

Nemški viteški red je prejel prve posesti v Beli krajini že v prvi polovici 13. stol., saj ena izmed listin iz 1251 omenja škodo prizadejano na njihovi posesti. Leta 1251 so dobili v upravo cerkev sv. Petra in dve podružnici, leta 1268 pa je ljubljanska komenda nemškega viteškega reda dobila v cerkveno upravo župnijo Črnomelj in njene podružnice,

⁸¹ GStPK XX. HA OBA 20317b, Proceß des Landkomthurs der Ballei Osterreich mit dem Kapitel zu Agram wegen der Häuser Metling und Tzarneml 1515, prepis listine iz 9. decembra 1251, Črnomelj.

torej celotno cerkveno organizacijo Bele krajine. Od tedaj so bili bolj ali manj vsi duhovniki, ki so delovali v župniji Črnomelj in njenih naslednicah (Metlika, Vinica, Semič), pripadniki nemškega viteškega reda. Središča nemškega viteškega reda so bile redovne hiše, komende, kjer je stoloval komtur, svojevrstni poveljnik ali načelnik redovnih duhovnikov in bratov na nekem ozemlju. Komende so bile združene v t.i. balije ali redovne province, pri čemer je Bela krajina spadala v okvir avstrijske balije s sedežem na Dunaju, kjer je deloval provincialni komtur. Red je sicer imel komende in balije po celotnem ozemlju Svetega rimskega cesarstva, od baltskega Königsberga (danes Kaliningrad), kjer je stoloval veliki mojster reda, vse do južnih meja cesarstva, do Črnomlja in Metlike, vrsto komend pa je imel tudi izven cesarstva. Prva komenda nemškega viteškega reda v Beli krajini je bila postavljena najverjetneje v Črnomlju okoli leta 1373, kot hiša nemškega reda pa je izpričana leta 1381.⁹ Nagli razvoj Novega trga (*Neumarkt*), današnjega mesta Metlika, je botroval nastanku druge komende, ki je najprej verjetno stala na Rosalnicah, po uničenju v začetku 15. stol. pa bila premeščena v samo mesto Metlika. Bela krajina je tako imela dve komendi nemškega reda, ki sta bili upravni središči njegovih obširnih posesti in dom duhovnikov ter konventa.

Ker je križniški red že vsaj od leta 1490 užival pravico postavljanja učiteljev pri svojih cerkvah,¹⁰ bi lahko bile središča osnovnega izobraževanja križniške komende. Zaradi težav metliške komende, ki jih omenja dopis iz 1478, lahko domnevamo, da niso uspeli izvajati nikakršne redne izobraževalne dejavnosti, v dosegljivem gradivu pa tudi ne najdemo seznamov bratov metliškega ali črnomaljskega konventa, kjer navadno, vsaj v večjih komendah, najdemo tudi učitelja (*Schulmeister, scholasticus*) z glavno nalogo poučevati in vaditi dijake v bogoslužnem petju.¹¹ Zdi pa se, da študentje iz Bele krajine, vpisani na univerzo na Dunaju v času prve polovice 15. stol., ob predpostavki, da so nekakšno osnovno izobrazbo pridobili pri duhovnikih nemškega viteškega reda, tezo o izobraževanju v križniških komendah potrjujejo.

⁹ Weiss, Janez: Ubogo pogorelo mestece. *Da ogen vün ne pride* (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2011, str. 27.

¹⁰ Arnold, Udo: *Die Urkunden des deutschordenszentralarchivs in Wien* 3, Marburg, 2007, št. 4308, str. 1260, 9. januar 1490,

¹¹ Voigt, Johannes: *Geschichte des Deutschen Ritter-Ordens in seinen zwölf Balleien in Deutschland* 1, Berlin, 1857, str. 263.

Protestantski pridigar in šolski mojster¹²

O splošnem stanju izobraževanja v notranjeavstrijskih deželah, tako tudi na Kranjskem in Metliškem, pred nastankom protestantskih šol poroča zapisnik deželnih stanov iz 1551, kjer beremo, da so imeli »deželni komisarji posebno nalogo, poslancem častitih mest in trgov predstaviti že nekaj let na skorajda vseh krajih naših notranjeavstrijskih dežel obremenjujoče veliko pomanjkanje primernih in spretnih župnikov in dušeskrbnikov ... To pomanjkanje je rezultat razpustitve in uničenja splošnih in posebnih šol. Te šole so v teh težavnih časih skorajda povsod propadle in bile zapuščene, tako da mladina ne le v duhovni stan, temveč tudi v šole študirati in učiti se nima volje ...«. ¹³ S protestantizmom se je pričela kratka, vendar pomembna epizoda protestantskega šolstva, ki je hkrati tudi prva v virih neposredno izpričana izobraževalna dejavnost na Metliškem. ¹⁴

V pisih izdanih v Metliki, ki zajemajo obdobje med 1559–1565, ne srečamo omemb učiteljev oz. šolskih mojstrov (*schuelmaister*), kakor so imenovani v sodobnih virih. Tako srečamo protestantsko šolo v Metliki prvič omenjeno leta 1569, ko se je predikant Mihael Matičič zavzel za plačilo neimenovanemu šolskemu mojstru. ¹⁵ Vse do leta 1581 srečamo le eno omembo šolskega mojstra v Metliki. Leta 1577 je namreč prišlo do spora med predikantom Vlahovičem in neimenovanim učiteljem, ¹⁶ podrobnosti spora pa ne poznamo. Šola je delovala nemoteno vse do leta 1581, ko beremo pisma, ki govorijo o pregonu predikanta Vokmaniča iz mesta Metlika, pri čemer je njegovo usodo delil tudi tedanji učitelj. ¹⁷ Slednji je tedaj očitno odšel, zato je leto pozneje Vokmanič za šolskega

^{12]} Povzeto po Weiss, Janez: Reformacija na Metliškem. *Kronika* 58, 2010, str. 700-703.

^{13]} Dimitz, August: Urkunden zur Geschichte der Reformation in Krain aus den Jahren 1540 bis 1643. *Mittheilungen des historischen Vereines für das Herzogthum Krain* 4, 1867, str. 44, iz zapisnika deželnih stanov iz 1551.

^{14]} Podlogar, Leopold: *Kronika mesta Črnomlja in njega župe*. Ljubljana, 1906, str. 53-54.

^{15]} ARS, AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 875, str. 312, november 1569. Dimitz, *Geschichte*, str. 182-183, *Deutsche Schulmeister, welche die gewoenlichen Gegenstaende der deutschen Volksschule lehrten, finden wir schon 1569 in Krainburg, Moettling, Tschernembl, Stein und Seisenberg*.

^{16]} Elze, Theodor: Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhundert 2. *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte der Protestantismus in Österreich* 22, 1901, str. 59.

^{17]} ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 93, 25. februar 1581, Dunaj.

mojstra predlagal Sebastijana Schwarzza.¹⁸ Okoli 1583 ga je nasledil Luka Čuček (Lucas Tschutschek), po katerega smrti leta 1584 je na položaj stopil Jurij Stauder (Georg Stauder).¹⁹ Stauder je deloval v Metliki le dve leti, nakar ga je nasledil Jurij Germek (Georg Germek).

Germek je nedolgo po prevzemu učiteljskega mesta prišel v konflikt s predikantom Vokmaničem, ki je zoper njega tožil pred stanovi, zahteval njegovo zamenjavo in za novega šolskega mojstra predlagal Matijo Kompareja (Mathes Compare).²⁰ Germek je bil odpuščen, Kompare pa je dobil njegovo službo in plačo. Prav tedaj so se spori med Germekom in Vokmaničem še zaostrili, prišlo je do pretepa in vrste drugih nespodobnosti. Tako je nekaj mesecev pozneje Vokmanič tožil pred stanovskim odborom, kjer v pričevanjih obeh srečamo zanimiv opis razmer in odnosov.²¹ V zapisu Vokmaničevega pričevanja beremo, »*da je od začetka, takoj, ko je učitelj nastopil v službo, opazil neko izginjanje in pomanjkanje ... Čeprav je on [Germek] obljubil [da tega več ne bo delal], se ni držal [obljube], temveč je takoj nadaljeval s svojimi prestopki, na veliko zgražanje cerkve. To je [Vokmanič] naznanil Spindlerju, ki mu je svetoval, da naj s tem učiteljem potrpi. Ker to ni pomagalo, je mesto hotelo kazen [za Germeka], kar je gospod Peter tudi prijavil gospodu Krištofu, da naj šolskega mojstra zaradi njega in drugih oseb, za voljo njegovega slabega obnašanja, postavi na zagovor in kaznuje ... Ker pa pri njem ni bilo nobenega izboljšanja [obnašanja], je morala skupnost po svoji obvezi pokazati, da ima iste obtožbe skupaj z njim [Vokmaničem] zoper šolskega mojstra. Ko je od svojega otroka izvedel, kaj naj bi on govoril šolskemu mojstru, mu je hotelo raznesti srce, vendar mu ni hotel dati za prav. Tedaj je gospod Peter prišel v šolo, ga povprašal o tem in pomiril z dobrimi besedami, da če nima želje [poučevati], naj vzame odpust in se prijavi za drugo službo. Ker pa ga je že dvakrat imenoval lažnivec, mu je on*

¹⁸ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 877, str. 303, prošnja Petra Vokmaniča na kranjske stanove za imenovanje Sebastijana Schwartzza za šolskega mojstra obravnavana dne 9. VI. 1582.

¹⁹ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 878, str. 236, prošnja Jurija Stauderja deželnim stanovom obravnavana dne 19. septembra 1584, kjer srečamo »Lucasen Tschulschack Teutschn Schulmaister gewesten in der Moetling seligen...«.

²⁰ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 878, str. 145, odgovor stanovskega odbora na tožbo Petra Vokmaniča zoper Jurija Germeka, obravnavana 12. junija 1586, v kateri srečamo imenovanje Matije Kompareja. Glej tudi Dimitz, *Geschichte*, str. 183.

²¹ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 878, str. 427, prvo pričanje Petra Vokmaniča in šolskega mojstra z dne 20. septembra 1586. Drugo pričanje, ki je potekalo 15. marca 1587, pa najdemo na str. 508-509.

[Vokmanič] v nagli jezi nenevarno zadal udarec z roko, kar pa učitelj ni pustil neporavnano, temveč mu je nato večkrat vrnil. Ko je izvedela skupnost, da sta oba poškodovana, ju je pomirila. Nato pa, ko je on [Vokmanič] razkril šolskega mojstra nespoštovanje [do skupnosti], mu je [skupnost] ukazala enoglasno, da ne sme več tako nespoštljivo ravnati. Gospod Peter je tudi s svojimi pozivi dosegel, da je bil sedaj odstavljen [iz položaja šolskega mojstra] in je bil nastavljen drugi učitelj. ... Nedolgo po tem je tale [Germek] novega šolskega mojstra vzel s sabo na nek kraj in ga hotel prepričati, da naj se skupaj z njim pritoži zoper gospoda Petra, ko pa taisti tega ni hotel storiti, ga je grdo okregal in močno osramotil. Tudi potem, ko je bil zavoljo tega obtožen pred mestnim sodnikom, je pred sodiščem samo rekel, da je namreč on osramočen in da je bil odpuščen iz službe, nakar mu je mestni sodnik ukazal poslušnost ... Enkrat naj bi se vlačil pijan po ulicah, z golim orožjem čez ramo, in ko je prišel do hiše gospoda Petra, je z žaljivkami in norostmi izzival, nato vdrl z orožjem noter in nagnal ženo gospoda Petra ...«. Na te obtožbe je Germek odgovarjal, da je »... le pred Bogom in njegovim obličjem ravnal nepravilno in nasilno. V Metliki noče ostati, da ne bo tudi on, tako kot gospod Peter, zaradi sposojanja denarja in premoženja osouvažen. Ne bi se ustavil, ko ne bi gospod Peter nastopil z golo sabljo zoper njega. Ni ga [Vokmaniča] imenoval lažnivec, še manj pa zmikavt in kradljivec, kvečjemu je bilo ravno obratno. Dejanja je priznal pred sodiščem. Ne nazadnje pa se je pomiril tako z gospodom Petrom kot z novim učiteljem in sedaj se razumejo.«²² Na koncu je opisano dogajanje komentiral tudi kranjski superintendant Krištof Spindler, vseskozi seznanjen z dogajanjem v Metliki, in rekel: »Žalostno je, da se takšno zlovoljno ravnanje dogaja v skupnosti ... iz pričanja šolskega mojstra se da zaznati, kakšen nepokoren, nenačuden in nasilen človek in popolni pijanec je. ... Naj se z njim zgodi kakor hoče, ker je kot učitelj odpuščen, svetuje pa, da se mu, v izogib bodočim nesoglasjem, pusti oditi. Poleg tega pa tudi gospoda Petra [Vokmaniča] zavezuje, da se svojemu poklicu primerno obnaša.«²³

Germek je najverjetneje odšel iz Metlike, njegovo delo pa je nadaljeval tukaj omenjeni *neuer schulmaister* Matija Kompare. Ta je deloval v Metliki leta 1592, ko so se že omenjeni goriški najemniki

²² | ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 878, str. 508, drugo pričanje Petra Vokmaniča in šolskega mojstra z dne 15. marca 1587.

²³ | Glej prejšnjo opombo.

namenili požgati protestantsko molilnico pred mestom Metlika, poleg tega pa so šikanirali ne le predikanta Vokmaniča, temveč tudi šolskega mojstra. Kot pravi Vokmanič: »Minuli božič, ko je naš ubogi učitelj po naši navadi s šolarji pojoč k cerkvi šel, so ga nekateri [najemniki] izsledili, s snegom obmetavali, okoli ust naribali s snegom in na koncu z golim orožjem šolarje napadli in natepli«, poleg tega pa »so en dan pred njihovim odhodom ponoči ubogega šolskega mojstra hiše okno in vrata razbili in noter vrgli poleg ostalega tudi veliko smeti in ga osramotili.«²⁴ Leta 1598 izdani ukaz o pregonu predikanta iz Metlike nikjer ne omenja šolskega mojstra, omenja pa ga dopis upravnika vicedomskega urada iz istega leta, ko pravi, naj mestni svet za mestnega pisarja imenuje šolskega mojstra.²⁵ Pri tem nikakor ni zanemarljiv podatek, da je imel mestni svet pomisleke glede imenovanja, saj dotični učitelj ni bil večš slovenskega jezika.²⁶ Prav slednje je pomemben podatek, ki potrjuje, da se je pri uradovanju mesta na nek način uporabljal tudi slovenski jezik, hkrati pa pravi, da znanje slovenskega jezika ni bilo potrebno za poučevanje v šoli. To je zadnja omemba šolnika v Metliki in lahko domnevamo, da je najpozneje leta 1598 prenehala vsakršna protestantska izobraževalna dejavnost.

V Črnomlju srečamo prve omembe protestantskega šolstva leta 1569, ko je črnomaljski mestni svet prosil deželne stanovne, da bi odobrili plačo za tukajšnjega šolskega mojstra, ki se je tedaj preselil v mesto.²⁷ Najverjetneje je to bil Bartolomej Movrin, ki je poučeval v Črnomlju do začetka leta 1575. Njegovo delo je tedaj prevzel črnomaljski mestni pisar Ivan Theiner (Hans Theiner) in stanovom napisal: »Potem ko mi je bila po krščanskih predikantih dodeljena tukajšnja nemška šola v Črnomlju in v prvih dneh preteklega meseca februarja tega leta 75 predana, mi ni bilo plačano od gospoda prejemnika brez sklepa [stanov] četrletno plačilo,« in se nadalje skliceval na sklep stanov iz leta 1569 o plačilu

²⁴ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 93, f. 54/10, sn. 9, pismo Petra Vokmaniča *ecclesiastus metlingensis* kranjskim deželnim stanovom iz leta 1592, pismo ni datirano, vendar je verjetno nastalo v zadnjih dneh novembra ali v začetku decembra.

²⁵ Dimitz, Urkunden, str. 97, pismo Pula Kotscheerja upravitelja kranjskega vicedomskega urada sodniku, svetu in skupnosti mesta Metlika z dne 12. oktobra 1598, kjer pravi »den Schulmeister als Stadtschreiber anzustellen«.

²⁶ Dimitz, Urkunden, str. 97, pismo sveta in skupnosti Metlika kranjskemu vicedomu Jožefu von Rabatti z dne 7. oktobra 1598 »Was die Ernennung des jetzigen Schulmeisters zum Stadtschreiberamt betrifft, so haetten sie nur das Bedenken, daß er der windischen Sprache nicht kuendig.«

²⁷ ARS, AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 93, f. 54/10, sn. 4, 11. februar 1569, Črnomelj.

Slika 3: Napis iz gradu Vinica iz leta 1556. Na njem beremo v glagolici: *1556 / ČFLE (številka zapisana s črkami, tj. 1556) / M V.* 1556 je seveda letnica postavitve zapisana z arabskimi števkami in v glagolici, na dnu pa sta dve črki, najverjetneje inicialki M. V. Glagolico je v obkolpskem prostoru intenzivno uporabljala duhovščina zagrebske škofije v času 15. in 16. stoletja, v njej najdemo zapisane tudi vsakovrstne akte obkolpskega plemstva. Tako ne preseneča, da je glagolico najti tudi v neposredno povezanem belokranjskem prostoru. (iz Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji II. Dolenjska, Bela krajina*. Ljubljana, 2004, str. 126)

šolskega mojstra.²⁸ Po slabem letu dni črnomaljski meščani s Theinerjevim delom niso bili zadovoljni in ko se je Movrin vrnil, se je Nikolaj VIII. Frankopan Tržački, posestnik gradu in gospodstva Črnomelj, obrnil na deželne stanove o nujnosti imenovanja šolskega mojstra in v nadvse zgovornem pismu omenil: »*Po tem ko je bil Bartolomej Movrin tukaj pred štirimi leti deželnostanovski s strani deželnih stanov plačani šolnik, kar je skrbno opravljal, je postal oskrbnik in po opustitvi te službe, o čemer ima dobro priporočilno pismo, se je ponovno sem preselil. Med tem, ker nismo imeli nikogar drugega, smo se zanesli na tukajšnjega mestnega pisarja Hansa Theinerja. Vendar ker ni bil latinske, cirilske, glagolske in ostalih tukaj potrebnih pisav več, sem nekaj dečkov (katere sem v svojem gradu nastanil in jim v šolo pustil iti) enega za drugim domov poslal, kajti*

²⁸ | ARS AS 2, Stan I, š. 876, str. 110, prošnja Ivana Theinerja.

mestni pisar ni mogel obeh služb opravljati. Tudi tukajšnji meščani [Burgersleuth] bi zaradi svojih otrok radi videli, da zgoraj omenjeni Bartolomej šolo ponovno prevzame ...«. ²⁹ Pismo je dragocena priča, ne le o delovanju šole in izobraževanju meščanskih ter kmečkih sinov, temveč tudi neposredno potrjuje uporabo kar treh ali štirih različnih pisav na območju Metliškega. V ta podatek bi sicer lahko dvomili, vendar če upoštevamo ohranjeni epigrafski material, postane jasno, da je Frankopan opisoval dejansko stanje, saj ga potrjujejo tako glagoljaški napis na viniškem gradu iz 1556, nagrobniki v bosanščici iz Marindola iz let 1580 in 1587, o prisotnosti latinice in gotice pa sploh ne moremo dvomiti.

Zanimivo vlogo je vsaj v času Frankopana imel črnomaljski grad kot svojevrstni internat za tukaj šolajoče se dečke iz celotne metliške dežele. Movrin je deloval v Črnomlju nekje do leta 1586, ko ga je nasledil Mihael Šifrovič (Schifrovitsch). Prav tedaj je mesto prizadel požar ³⁰ in deželni stanovi so pisali: »Z vašo kot tudi celotnega mesta nesrečo žalostno trpimo: vendar boste s potrpljenjem in božjo pomočjo premagali [nesrečo]. Kajti mi lahko razumemo, da se v takšni bedi težko šolo vzdržuje: vendar

Slika 4: Nagrobnik iz Marindola iz leta 1580 in prerinis celotnega nagrobnika. Na njem beremo: 1580 / Toe tai Štrkac, pri čemer gre za pomen *Tukaj leži Štrkac, umrl leta 1580*. Bosanščica ali hrvaška cirilica je prišla na Metliško z uskoškimi pribežniki v sredini 16. stoletja. (Original hrani Belokranjski muzej Metlika.)

^{29]} ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 93, f. 54/10, sn. 4, 15. november 1575, Črnomelj.

^{30]} Golec, Boris: Črnomelj od nastanka trške naselbine do izgube mestne avtonomije. *Črnomaljski zbornik* (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2008, str. 190.

se mora nekaj časa potrpeti in pričakovati poboljšanje [razmer].³¹ Nato omembe šole izostanejo, vendar lahko domnevamo, da je nekakšno poučevanje v Črnomlju vzdržalo do prvih udarcev protireformacije, ki je odpravila skupaj s protestantizmom tudi prvo organizirano šolstvo.

Upravičeno se moramo vprašati o rezultatih delovanja protestantskih šol na Metliškem. Med sto trinajstimi Kranjci, ki so bili med letoma 1530 in 1614 imatrikulirani na univerzi v Tübingenu, ne najdemo niti enega, za katerega bi lahko sklepali, da je izhajal iz Metliškega.³² V kolikor so se učenci metliških šol izobraževali naprej, bi jih morali iskati kje drugje. Izmed vseh kranjskih predikantov je iz Metliškega prišel le eden, Vid Subtilič, rojen v mestu Metlika ali nekje na Metliškem, ki je leta 1586 nastopil kot predikant v Črnomlju.³³ Iz Črnomlja je izviral tudi Ivan Živkovič (*Hans Shivkovich*), verjetno brat črnomaljskega mestnega sodnika Mihaela Živkoviča (1593), ki je bil vojni pisar (*feldschreiber*) na gradu Turn na Mrežnici na današnjem Hrvaškem.³⁴ Upravičeno lahko domnevamo, da sta oba svojo osnovno izobrazbo dobila v protestantskih šolah na Metliškem. Posledice zaprtja protestantskih šol so bile vidne dobro stoletje po delovanju protireformacije. Okoli leta 1714 ni niti en član mestnega sveta v Črnomlju znal ne pisati ne brati, le rahlo boljše stanje pa je bilo v sosednji Metliki.³⁵

³¹ ARS AS 2, Deželni stanovi na Kranjskem, š. 93, f. 54/10, sn. 4, pismo deželnih stanov *an Micheln Schifrovitsch, E. E. Landschaft Provisionierten Schuelhalter zu Tschernembl* z dne 13. septembra 1586. Požar omenja tudi Dimitz, *Urkunden*, str. 82, pismo upravitelja sodniškega urada, sveta in skupnosti Črnomelj kranjskemu vicedomu z dne 1. avgusta 1593, kjer srečamo še sedem let po požaru *arme abgeprendte Staettlein*. Glej tudi Golec, Črnomelj, str. 190.

³² Elze, Theodor: *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*. Tübingen, 1877, str. 64-87.

³³ Elze, Theodor: *Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhundert 1. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte der Protestantismus in Österreich 21*, 1900, str. 199.

³⁴ Nagrobnik je vzidan v vzhodnem zidu ladje cerkve Sv. Duha v Črnomlju in pravi: »HIE LIGT BEGROBEN / DER EDL UND VEST HE / RR HANNS SHIVKOVICH / R. K. M. VELDT. SCREIBER ZV TVRN AN DER / MRESHNIZA BELIHE / R DEN 9. JULY 1626 / VERSHIDEN. DEME / GOTT AIN FRELIHE / AUFERSTEHUNG VE/ RLIHEN. BELE./ AMEN«

³⁵ Golec, Črnomelj, str. 180. Leta 1714 sta bila v Črnomlju pismena le mestni sodnik in pisar, leta 1750 pa ni bilo ne v notranjem ne v zunanjem mestnem svetu pismenega človeka. Skorajda isto stanje se opaža tedaj v Metliki, kjer je okoli 1714 znalo poleg sodnika pisati in brati le nekaj mož.

(II.) Študenti iz Metliškega na univerzah na Dunaju in v Gradcu

Univerza na Dunaju in prvi študenti iz Metliškega do začetka reformacije (1517)

Začetek 15. stol. je na Metliškem, kakor so tedaj imenovali Belo krajino, znaznamoval vpad turških oziroma bosanskih oddelkov v okolico Metlike, 9. oktobra 1408, ki je napovedal dve stoletji skorajda konstantnega turškega pritiska in strahu. Posesti nemškega reda so bile opustošene, med enim izmed vpadov v letih 1408-1415 je bila uničena komenda pri Rosalnicah in zaradi večje varnosti nato prenesena, skupaj s sedežem župnije, za obzidje Novega trga (Neumarkt, Novum forum), kot so tedaj še imenovali mesto Metliko. Ravno v teh desetletjih so se na univerzo v Dunaju odpravili prvi študenti iz Metliškega. Tako jih srečamo v univerzitetnih matrikah vpisane kot de Metlikha ali de Metlica, pri čemer gre lahko tako za oznako dežele, iz katere so izhajali, kot kraja oz. mesta. Preden spregovorimo o prvih študentih, se moramo ozreti po zgodovini, nastanku ustanove, na katero so se vpisali, univerze na Dunaju. Univerzo na Dunaju (Universitas Vindobonensis ali Alma Mater Rudolphina), tretjo najstarejšo univerzo³⁶ v srednjeevropskem prostoru in

³⁶ Najstarejšo srednjeevropsko univerzo, univerzo v Pragi, je ustanovil nemški cesar Karl IV. Luksemburški 7. aprila 1348. Univerzo v Krakovu, drugo univerzo v srednjeevropskem prostoru, pa je 12. maja 1364 ustanovil poljski kralj Kazimir III. Veliki.

najstarejšo v nemškem govornem prostoru je po nekajletnih pogajanjih s papežem Urbanom V.³⁷ ustanovil nadvojvoda Rudolf IV. Habsburški skupaj z mlajšima bratoma Albrehtom in Leopoldom 12. marca 1365,³⁸ le dober mesec po tem, ko je ustanovil Rudolfswert, današnje Novo mesto, v Slovenski marki. Univerza na Dunaju je bila prirojena po zgledu ugledne pariške univerze kot visoka, splošna privilegirana šola, kjer se bo poučevalo teologijo, svobodne umetnosti, cerkveno in civilno pravo, medicino in ostale dovoljene ter uveljavljene znanosti.³⁹ Tamkaj vpisani študenti so se na podlagi odredbe iz 1366⁴⁰ delili na štiri narode (lat. nationes): avstrijski (nacio Australis), saški (nacio Saxonie), češki (nacio Boemie) in ogrski narod (nacio Hungarie). Avstrijskemu narodu so pripadali vsi voljni znanja, ki so izhajali, kot pravi listina, iz oglejskega patriarhata, ki se razteza okoli gora, ki uporabljajo nemški jezik in iz vrste nemških in avstrijskih škofij,⁴¹ kar pomeni, da so vsi dunajski študentje iz današnjega slovenskega prostora z izjemo obale Istre in Prekmurja, spadali v avstrijski narod.

Seveda to velja tudi za študente iz Metliškega, ki je postalo del oglejske škofije leta 1228 z ustanovitvijo župnije Črnomelj. Opozoriti moramo na zanimiv pogoj, katerega je pri opredelitvi pripadnosti uporabila univerza. Listina pravi, da se med Avstrijce štejejo vsi, ki izvirajo iz oglejskega patriarhata in uporabljajo nemški jezik (qui ydiomate vtuntur Teuthonico), kar nakazuje nekakšno izključenost ljudi, ki so izvirali iz istega prostora, vendar niso govorili nemškega jezika, tj. ljudi romanskega in slovanskega izvora, in hkrati postavlja pogoj poznavanja nemškega jezika.

Rudolfinska univerza je imela vrsto težav od svojega nastanka, od katerih največja je bila nepripravljenost papeške stolice, da bi podprla

³⁷ Aschbach, Joseph: *Geschichte der wiener Universität 1*. Wien, 1865, str. 12.

³⁸ Kink, Rudolf: *Geschichte der kaiserlichen Universität zu Wien*. Wien, 1854, str. 1-24, št. 1, 12. marec 1365, Dunaj.

³⁹ Aschbach, *Geschichte 1*, str. 13.

⁴⁰ Kink, *Geschichte*, str. 32-34, št. 5, 6. junij 1366, Dunaj.

⁴¹ Prav tam, 6. junij 1366, Dunaj, ... *Doctorem uel Doctores, Magistrum uel Magistros, Scolarem uel Scholares de patriarchatu Aquilegiensi circa Montana uel in montibus, qui ydiomate vtuntur Teuthonico seu de Salzeburgensi, Frisingensi, Patauiensi, Brixinensi, Tridentina, Ratisponensi, Gurtzensi, Schouiensis, Lauentinensi, Curiensi, Kyemensis, Constanciensi, Augustensi, Echstatensi, Argentinensi et Basiliensi dyocesibus ad hoc studium venire contigerit, omnes ad vnam nacionem pertineant, que nacio Australis seu Australium nuncupetur.*

ustanovitev teološke fakultete na Dunaju. Zato se je slabi dve desetletji po ustanovitvi pod vojvodo Albrehtom III. pričela reorganizacija univerze, ki so jo pospešili in optimizirali učenjaki, prispeli iz tedaj zaradi papeške shizme razdeljene univerze v Parizu.⁴² 20. februarja 1384 je papež Urbana VI.⁴³ potrdil privilegij svojega predhodnika in hkrati dovolil ustanovitev teološke fakultete. Zaključek reorganizacije predstavlja spremenjen statut univerze, ki ga je izdal vojvoda Albreht III.,⁴⁴ z drugo listino pa je univerzi dodelil notranjo avtonomijo.⁴⁵ Univerza je od tedaj imela štiri fakultete: teologijo, cerkveno in civilno pravo, medicino in svobodne umetnosti (gramatika, logika, retorika, aritmetika, geometrija, glasba, astronomija).⁴⁶ Spremenjen je bil ključ delitve študentov v narode. Prvi je bil še vedno avstrijski narod, h kateremu pa so se sedaj šteli vsi študenti in učitelji iz skupnih avstrijskih dežel, iz oglejskega patriarhata in tridentinske škofije ter iz dela Švice in Italije. Drugi je bil renski narod s študenti iz nemških dežel, Francije in celotne zahodne Evrope. Tretji je bil ogrski narod s študenti iz Češke, Moravske, Poljske, Hrvaške, obdonavskih ljudstev in Grkov. Četrti pa je bil saški narod, kamor so spadali Angleži, Škoti, Irci, Danci, Norvežani, Švedski in baltska ljudstva.⁴⁷ Leta 1385 je univerza dobila tudi prvo stalno stavbo, collegium ducale, vojvodski kolegij.

V prvih desetletjih obstoja univerze na Dunaju študentov iz Metliškega, ki je tedaj bilo del Grofije v Marki in Metliki pod oblastjo goriških grofov, ni najti. Tudi sama univerza je bila v povojih in utemeljeno se vprašati, koliko je novica o nastanku te ustanove segla po skrajnem jugu cesarstva. Do začetkov 15. stol. pa je očitno že bila prisotna zavest o obstoju univerze na Dunaju⁴⁸ in leta 1417 se je na univerzo vpisal neki *Gottfridus de Metlika*, leto pozneje pa *Vincencius de Metlikch*, ki sta bila prva »belokranjska« študenta na univerzi na Dunaju. Oba sta označena kot »iz Metlike« (*de Metlika*, *de Metlikch*), pri čemer moramo to oznako razumeti na dva načina, lahko označuje deželo

⁴² Aschbach, *Geschichte 1*, str. 29-31.

⁴³ Kink, *Geschichte*, str. 43-47, št. 8, 20. februar 1384, Neapelj.

⁴⁴ Kink, *Geschichte*, str. 49-71, št. 10, 1384.

⁴⁵ Kink, *Geschichte*, str. 72-73, št. 11, 5. oktober 1384, Dunaj.

⁴⁶ Aschbach, *Geschichte 1*, str. 39.

⁴⁷ Aschbach, *Geschichte 1*, str. 38.

⁴⁸ Ožinger, Anton: Študenti iz slovenskih dežel na dunajski univerzi v poznem srednjem veku (1365-1518). *Kronika 23*, 1973, str. 150.

Metliško, kar je najverjetneje za prvo polovico 15. stol., ali današnje mesto Metlika, kar je verjetnejše za drugo polovico 15. stol. Sledilo jima je več drugih študentov, in tako je bilo do leta 1518 na univerzi na Dunaju imatrikuliranih 34 študentov iz Metliškega (*de Metlica*), od tega je največji del študentov izviral iz Novega trga oziroma mesta Metlika (31), le manjši tudi iz ostalih krajev, Črnomlja (2) in Gradaca (1). Samo za ponazoritev, iz slovenskih dežel, tj. Kranjske, Štajerske, Koroške, Goriške in priključenih gospoств Istra, Kras, Marka in Metlika, je v časovnem razponu 1377-1518 študiralo 2271 študentov, kar je predstavljalo 6% vseh študentov dunajske univerze v tem obdobju.⁴⁹

Slika 5:

Collegium ducale – vojvodski kolegij

Vojvodski kolegij je ukazal postaviti Albreht III. v času reforme univerze na Dunaju, leta 1384, in je bila prva lastna stavba univerze. Čez čas je univerza dobila nove zgradbe, leta 1385 je bila postavljena posebna stavba za pravno fakulteto in leta 1419 za medicinsko fakulteto. V prvi polovici 15. stoletja pa je bila zaradi prostorskih potreb postavljena t.i. *nova šola*. Za študentsko življenje pa so bile ključne t.i. *burse* ali *koderije*, nekakšni študentski domovi, kjer je bivalo od 60 do 70 študentov.

Pomuditi se moramo pri vprašanju socialnega izvora študentov, na katerega odgovarjajo nekateri primki študentov. Socialni izvor študentov je v nekaterih primerih očiten iz priimkov *Pileator* (Klobučar), *Pellifex* (Krznar), *Sartor* (Tkalec), *Carnifex* (Mesar). Seveda gre za priimke obrtnikov in genitivna oblika »priimka« (Klobučarja, Krznarja, Tkalca, Mesarja) nakazuje izvor posameznika iz vrst meščanstva, posebno obrtništva.⁵⁰ Nekaj več lahko povemo o rodbini *Graman* ali *Groman* iz mesta Metlika. Viljem Gram in Baltazar Graman sta gotovo izviral iz iste rodbine kakor *Peter Groman*, metliški mestni sodnik leta 1444.⁵¹ Torej gre za ugledno rodbino iz mesta Metlika, katere člani so bili

⁴⁹ Ožinger, Študenti, str. 152.

⁵⁰ Prim. Ožinger, Študenti, str. 152, in Janžekovič, Janez: Slovenski študenti na dunajski univerzi v 16. stoletju. *Kronika 25*,

⁵¹ ARS AS 1063, Zbirka listin, 25. marec 1444, Metlika.

redno v mestnem svetu in so nosili visok urad mestnega sodnika. Rodbina Graman je tako reprezentativna za to »metliško« meščanstvo, ki je očitno gojilo zavest pomembnosti izobraževanja, izobraževalo svoje otroke na nekakšni osnovni ravni pri križnikih v Metliki, ki so edini lahko posredovali nujna znanja, predvsem znanje latinskega jezika, in imelo materialno osnovo, da je omogočilo svojim sinovom študij na oddaljenem Dunaju.

Med prvimi študenti na Dunaju najdemo tudi plemiča. *Emericus Grätz de Metling in Carniola*, vpisan leta 1444, je gotovo izviral iz gradu Gradac in spadal v zadnjo generacijo rodu, ki je sicer izviral iz stranske, rožeške veje Turjaških (*von Auersperg*).⁵² Pri njem, kot tudi pri nekaj ostalih študentih, najdemo zabeležbo majhnega *p* ob imenu. Oznaka pomeni *pauper*, siromak, in pomeni, da ni zmožgal plačati letne šolnine, kar je za plemiča seveda toliko bolj presenetljivo. Pripadnikov ostalih plemiških rodov iz Metliškega na Dunaju ne najdemo.

Druga polovica 15. stoletja je že napovedovala čas nazadovanja dunajske univerze. Posebno so jo prizadele vojne z Ogrsko in ponavljajoči se izbruhi različnih epidemij. Med obleganjem Dunaja leta 1484 je mesto zapustilo veliko študentov, ki se niso nikoli vrnili, med sledečo petletno ogrsko okupacijo Dunaja (1485-1490) pod oblastjo Matije Korvina pa so bili univerza in njeni študenti v posebno neugodnem položaju.⁵³ Dunaj so redno prizadele epidemije, ki so navadno izbruhnile v poletnih mesecih. Epidemije v letih 1481, 1495, 1506, 1511, 1513 in 1521⁵⁴ so močno zmanjšale število študentov, ki se po prekinitvi študija navadno niso več vrnili. Vse to se je seveda močno poznalo na številu študentov dunajske univerze. Na vrhuncu univerze v sredini 15. stoletja je bilo študentov nekaj tisoč, do konca stoletja pa je število zaradi rednih epidemij in ogrske vojne padlo le na nekaj sto.⁵⁵

Seveda je potrebno omeniti, da je univerza na Dunaju takrat že zaostajala za naprednimi miselnimi tokovi konca 15. stoletja. Še vedno je poučevala v skladu z izročili sholastike,⁵⁶ medtem ko se je, posebno v italijanskem prostoru, že uveljavila miselnost in študij humanistike. V

⁵² Kos, Dušan: *Vitez in Grad*, Ljubljana, 2005, str. 129-131.

⁵³ Aschbach, Joseph: *Geschichte der Wiener Universität 2*, Wien, 1877, str. 12.

⁵⁴ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 6, 100-101.

⁵⁵ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 34.

⁵⁶ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 39.

drugi polovici 15. stoletja je bilo v nemškem prostoru ustanovljenih več novih univerz: Trier (1455), Greifswald (1456), Freiburg im Breisgau (1457), Basel (1460), Ingolstadt (1472), Mainz (1477) in Tübingen (1477),⁵⁷ ki so prevzele velik del študentov t.i. renske nacije, katere številke so močno upadle. Ob vsem tem je seveda obstajala nujnost reformacije študija in konec 15. stoletja so že pričele prevladovati ideje humanizma. Kot pravi Aschbach, je *na mestu mrtve sholastike ... nastopilo sveže, svobodno, ustvarjalno izvajanje študijev, ki so imeli svoj vir in svojo usmeritev v velikih zgledih klasične preteklosti*.⁵⁸ Med ključnimi posamezniki pri uvedbi sprememb študija pa je bil humanist, profesor teologije, Briccij Preprost (*Briccius Preprost*) iz Celja, ki se je veliko ukvarjal s Cicerom,⁵⁹ omeniti pa je potrebno tudi Jurija Slatkonjo (*Georg von Slatkonja*) iz Ljubljane, s humanističnim imenom *Chrysippus*, ki je podpiral razvoj in uvedbo študija glasbe, med leti 1513-1522 pa nosil naslov dunajskega škofa. Velike spremembe univerze pa je univerza doživela v začetku 16. stoletja, ki so jih povzročile tako politične kot verske okoliščine, v katere so bile zajete Avstrija in njene dežele.

Protestantizem in reforme dunajske univerze v 16. in 17. stoletju

Začetek 16. stol. je nemškemu prostoru prinesel izzive in delitve reformacije. Martin Luther, osrednje ime reformacije, je v enem izmed svojih govorov ostro napadel univerzo na Dunaju in jo imenoval kar *papeška ustanova*. Njegova oznaka je bila prejkone upravičena, saj je bil vpliv rimske stolice na Dunaj precejšen in viden v takšnih dejanjih, kot je bil poziv papeža Pija II. za boj zoper husitske upornike na Češkem leta 1466, pri katerem je zahteval tudi sodelovanje dunajske univerze.⁶⁰ Radikalne ideje reformacije so se naglo razširile med plemstvom in meščanstvom, ki je vse bolj zavračalo avtoriteto katoliške cerkve. Prestop velikega števila meščanstva in plemstva avstrijskih dežel v novo vero je imel jasne posledice tudi za dunajsko univerzo. Wolf pravi, da so šli *sinovi prvih družin dežele na tuje univerze, v Tübingen, Leipzig, Witten-*

⁵⁷ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 34.

⁵⁸ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 41.

⁵⁹ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 39, 42. Ožinger, *Študenti*, str. 150.

⁶⁰ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 23.

berg in Rostock,⁶¹ in kot svojo *almo mater* več niso izbirali univerze na Dunaju, ki je bila pod prevelikim vplivom papeža in Rima.

Močno negativen vpliv na razvoj univerze je imelo tudi več posameznih dogodkov. Poleg že omenjenih epidemij, ki so redno morale na Dunaju, je potrebno omeniti obleganje Dunaja leta 1529 in stalni strah pred Turki. Leta 1530 je tako dunajska univerza imela le 30 slušateljev, teološka in pravna fakulteta sta bili skorajda razpuščeni,⁶² domovi univerze, kjer je v 15. stoletju bivalo med šestdeset in sedemdeset študentov, so na začetku stoletja gostili kvečjemu ubogih deset slušateljev.⁶³ Očitna je bila nujnost notranje reorganizacije in revitalizacije univerze. Nalogi je prevzel cesar Ferdinand I. in leta 1533 izdal prvo,⁶⁴ nato pa leta 1537 še drugo reformo.⁶⁵ Knez je leta 1543 tudi prepovedal vpis na vse nemške univerze z izjemo katoliških Ingolstadta in Freiburga.⁶⁶ Leta 1546 je zaradi vsesplošne razširjenosti reformacijskih naukov knez zaukazal, da sme profesuro dobiti le tisti kandidat, katerega pravovernost so izprašali škof, prošt in predstavniki teološke fakultete,⁶⁷ s čimer je bila odstranjena možnost širjenja reformacije *ex cathedra*. Vsi ti akti so bili predhodniki t.i. *nove reformacije* iz 1. januarja 1554,⁶⁸ s katero je bil vzpostavljen sistem, ki je podal stabilni okvir delovanja univerze za kar dve sledeči stoletji.⁶⁹ Ključno vlogo v ustroju in delovanju univerze je prevzela *societas Iesu*, jezuiti, ki so od leta 1551 delovali na Dunaju, univerza pa naj bi poleg interesov cerkve, kot do tedaj, po novem zastopala tudi zahteve države in njenih organov.⁷⁰ V ta namen in seveda namen večjega nadzora je knez imenoval superintendenta, ki je prisegel knezu in ne rektorju, ter tako do določene mere tudi posegel v njeno avtonomijo. Vpliv jezuitov je do začetka 17. stoletja močno narasel, leta 1617 so prejeli kar dve profesorski mesti na teološki in tri mesta na filozofski fakulteti,⁷¹ leta 1622 pa se je z univerzo na Dunaju združil

⁶¹ Wolf, Gerson: *Zur Geschichte der Wiener Universität*. Wien, 1883, str. 2.

⁶² Wolf, *Zur Geschichte*, str. 2.

⁶³ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 34.

⁶⁴ Kink, *Geschichte*, str. 331-339, št. 54, 26. julij 1533 in 2. avgust 1533, Dunaj.

⁶⁵ Kink, *Geschichte*, str. 342-368, št. 58, 15. september 1537, Dunaj.

⁶⁶ Janžekovič, *Slovenski študenti*, str. 168.

⁶⁷ Kink, *Geschichte*, str. 368-370, št. 59, 30. marec 1546, Olomuc.

⁶⁸ Kink, *Geschichte*, str. 373-401, št. 62, 1. januar 1554, Dunaj.

⁶⁹ Wolf, *Zur Geschichte*, str. 2.

⁷⁰ Wolf, *Zur Geschichte*, str. 2.

⁷¹ Kink, *Geschichte*, str. 424-433, št. 77, 25. februar 1617, Praga.

jezuitski kolegij in jezuiti so igrali ključno vlogo pri delovanju univerze vse do razpustitve reda leta 1773. Univerza na Dunaju je postala branik katoličanstva v avstrijskih deželah in leta 1581 je knez ukazal, da morajo študenti pri svoji diplomi izreči tudi obrazec veroizpovedi, kot ga je predpisal papež Pij IV.,⁷² torej izkazati pripadnost katoliški veri.

Metliško je v 16. stoletju zaznamoval predvsem položaj v zaledju turške meje, ki se je posebno približala po padcu ogrsko-hrvaškega kraljestva leta 1526. Blagostanje, ki ga je dežela čutila stoletja poprej in bogata trgovina iz Hrvaške, ki je omogočala razcvet mesta Metlika, sta se umaknili in obe mesti Metliškega, Črnomelj in Metlika, sta čutili pomembnost svojega vojaškega položaja v zaledju turške meje, Vojne krajine. Dežela je trpela redne vpade turške vojske, ki so postali posebno pogosti po padcu Bosne leta 1463. Zaradi odsotnosti virov težko orišemo podrobnosti tega časa, vendar je jasno, da sta obe mesti nazadovali, posebno pa je bila prizadeta Metlika, saj je bila zaradi svoje strateške lokacije ob pomembni poti izpostavljena vsej sili vsakokratnih turških vpadov in prečkanj pokrajine. Gotovo je to, ob vsakokratnem uničenju, povzročilo zmanjšanje števila meščanov, njihovo selitev drugam in s tem tudi postopni zaton mesta. Podobno so trpele tudi fevdalne in cerkvene posesti Metliškega in nemški viteški red, eden izmed največjih posestnikov na Metliškem, je v drugi polovici 15. in v začetku 16. stoletja trpel posebno hudo škodo na svojih posestih, ob tem pa tudi doživel kadrovski in materialni manjko. Tako ne preseneča, da se je število študentov iz Metliškega na univerzi na Dunaju v 16. in 17. stoletju močno zmanjšalo. V času po začetku reformacije je bilo na univerzi na Dunaju vpisanih le 16 študentov, od tega štirinajst iz mesta Metlika in dva iz trga Vinica. Sicer je v obdobju 1518-1609 bilo na dunajski univerzi iz slovenskih dežel vpisanih 1325 študentov, kar je opazno manj kot stoletje poprej.⁷³

Posebno je opazen kar devetdesetletni premor med leti 1561 in 1652. Devetdesetletno prekinitev vpisa študentov iz Metliškega na univerzo na Dunaju lahko razumemo le skozi dejstvo, da je v sredini 16. stoletja Metliško zajelo močno in vplivno gibanje reformacije pod vodstvom Gregorja Vlahoviča in ostalih predikantov, ki so delovali pod zaščito in s podporo tedanjih posestnikov gospostev Metlika in Črnomelj,

⁷² Kink, *Geschichte*, str. 414-417, št. 71, 2. julij 1581.

⁷³ Janžekovič, *Slovenski študenti*, str. 168.

hrvaškega bana Petra II. Erdödyja in Nikolaja VIII. Frankopana.⁷⁴ Zadnji študent iz Metliškega je tako vpisan le dve leti po dokumentiranih začetkih delovanja Vlahoviča in Tulščaka v mestu Metlika (1559), ki je sprva sicer bilo brez večjih in vidnejših uspehov, postopoma pa je večji del meščanstva, tako v Metliki kot v Črnomlju, prevzel protestantsko veroizpoved in obe mesti sta bili do devetdesetih let 16. stoletja povsem protestantski. Ob vsem tem je, kot že omenjeno, delovalo tudi protestantsko šolstvo, katerega učenci v oziru na veroizpoved nikakor niso mogli pristopiti na univerzo na Dunaju.

Protestantizem na Metliškem je bil zatrt do najpozneje leta 1617, ko so iz mesta Metlika poklicali zadnje protestante na zagovor v Ljubljano.⁷⁵ Od tedaj naprej zopet govorimo o povsem katoliškem mestu, kjer je spomin na protestantizem umrl z zadnjimi pripadniki te veroizpovedi oziroma konvertiti. O šolstvu v 17. stoletju na Metliškem ne vemo skorajda ničesar. Domnevamo lahko, da sta komendi v Črnomlju in Metliki pod vodstvom župnika ali katerega izmed članov konventa še vedno izobraževali otroke meščanov in okoliškega prebivalstva, vendar pa neposrednega dokaza za to nimamo. Edini dokaz nadaljnjega izobraževanja so vpisi treh študentov iz mesta Metlike in trga Vinica na univerzo na Dunaju in vpis kar štiriindvajset študentov iz Metliškega na novo ustanovljeno univerzo v Gradcu o čemer bo več govora spodaj.

Tako kot o njihovih predhodnikih iz 15. stoletja težko rečemo karkoli o študentih iz Metliškega v 16. stoletju, saj knjige imatrikulacij ne ponujajo bolj obsežnih podatkov. Krajšo notico pa najdemo pri Klemenu Kukiču (*Clemens Kuku de Mettling Carniolanus* ali *Clemens Kuckytz Carniolanus*), za katerega je navedeno, da je spadal k avstrijski naciji. Bil je matematik in astronom, ter služboval kot kanonik na Dunaju.⁷⁶ Čeprav je v notici navedeno, da je spadal k avstrijski naciji, ga leta 1521 najdemo med Ogrji (*nacio Hungarica*), kjer je naveden kot *Clemens Kkw ex Cilia*.⁷⁷ Še več, leta 1535 je bil *Clemens Kuckytz*

⁷⁴ Weiss, Reformacija, str. 691-700.

⁷⁵ Weiss, Reformacija, str. 699-700.

⁷⁶ Matrika št. III (1518 II-1579), str. 247. *Clemens Kuku de Mettling Carniolanus. Ad nationem Austriacam, mathematicus et canonicus Viennensis, obiit 1541.*

⁷⁷ Schrauf, Károly: *A Bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig.* Budapest, 1902, str. 183, glej tudi op. 9. Mogoče lahko *ex Cilia*, iz Celja, razumemo kot nekakšen ostanek spomina na upravno povezanost Metliškega s Celjem še za časa celjske posesti Metliškega (1447-1456) in pozneje.

Carniolanus izvoljen za načelnika študentov ogrskega naroda, vendar zaradi različnih zadev in obveznosti univerze ni mogel prevzeti oskrbnišтва.⁷⁸ Očitno je naredil uspešno kariero kot *mathematicus*, torej profesor matematike, in duhovnik, saj je spadal med dunajske kanonike.

Univerza v Gradcu, ustanovitev in študentje iz Metliškega v 17. stoletju

Nastanek univerze v štajerskem Gradcu, tako kot preporod dunajske univerze, je povezan s protireformacijsko politiko Habsburžanov in delovanjem jezuitskega reda. Ko so se leta 1570 štajerski deželni stanovi namenili postaviti protestantsko šolo, so v istem letu so se pričeli pogovori o začetku jezuitske misije v Gradcu.⁷⁹ Gradec je bil namreč povsem protestantsko mesto, v katerem je bila katoliška vera izjema, ne pravilo, in celotna katoliška skupnost je v nekaj tisočglavem mestu štela skupaj z dvorjani le dvesto vernikov, na ključnih organih mesta (mestni sodnik, sodni upravitelj itd.) so sedeli protestanti, v mestnem svetu le en katolik.⁸⁰ Tako je povsem upravičeno mnenje Krone-*sa*, ki je ocenil, da *ni bilo mogoče popeljati kontinentalnega katolicizma k preporodu brez zunanje vzpodbude*,⁸¹ to vzpodbudo pa je dala *societas Iesu*, jezuiti. Jezuitski kolegij se je na Gradcu odprl leta 1573, le leto pozneje pa se je odprla tudi deželnostanovska protestantska šola (*landschaftliche protestantische Schrifterschule*).⁸² Protestantski stanovi so se seveda pritoževali nad »*novim in pred tem v teh deželah nepoznanim redom, ki se imenuje jezuiti*« in ga obtoževali »*preganjanja ubogih kristjanov*«. ⁸³ Tako je v vsesplošnih konfesionalnih napetostih že konec leta 1584 nadvojvoda Karl pisal papežu Gregorju XIII. o nujnosti preoblikovanja graškega jezuitskega kolegija v univerzo⁸⁴ in 1. januarja

⁷⁸ Schrauf, *A Bécsi egyetem*, str. 190, 1535. *Sub procuratia Mag. Clementis Kuckytz Carniolani, qui – propter negotia varia et officia universitatis, cum supposita nationis Ungarie subire procuratiam non poterant, - sum eklektus in festo sanctorum martyrum Tiburtii et Valeriani*. Glej tudi op. 5.

⁷⁹ Krones, Krones, Franz: *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*. Graz, 1886, str. 3, 223.

⁸⁰ Krones, *Geschichte*, str. 227.

⁸¹ Krones, *Geschichte*, str. 223.

⁸² Krones, *Geschichte*, str. 4.

⁸³ Krones, *Geschichte*, str. 231.

⁸⁴ Krones, *Geschichte*, str. 236.

1585 so bili ustanovljeni *Publicum studium, Gymnasium und die Universitas* v Gradcu na Štajerskem. Univerza se je dejansko odprla po skoraj dvoletnih pripravah z novim študijskim letom 4. novembra 1586.⁸⁵ Tako kot dunajska univerza je bila univerza v Gradcu predvsem v službi katoliške cerkve v boju zoper ideje reformacije.

Prvi študent iz Metliškega, Andrej Gril (*Andreas Grillus*) iz Črnomlja,⁸⁶ se je vpisal na univerzo v Gradcu leta 1616 in v sledečih desetletjih mu je sledilo še 27 »Belokranjcev«: 22 iz Črnomlja, 4 iz Metlike in 1 iz Krupe pri Semiču. O večini teh študentov težko rečemo karkoli gotovega, nekatere pa srečamo omenjene v takšnih ali drugačnih okoliščinah, ki jih je tu vredno omeniti. *Joannes Baptistuta* je bil vpisan na univerzo v Gradcu leta 1645. Priimek *Baptistuta* srečamo le še v eni listini iz leta 1662, pri prodaji neke nepremičnine⁸⁷ in tamkaj gre gotovo za sorodnika tukaj omenjenega Janeza Baptistute. Janez Kolbezen (*Joannes Kolbeschen*) je izhajal iz iste rodbine kot Jurij Kolbezen, trikratni črnomaljski mestni sodnik.⁸⁸ Podobno velja tudi za Janeza Jurija Maliča (*Joannes Georgius Mallitsch*), ki je najverjetneje izhajal iz družine Maličev, ki so Črnomlju dali Janeza Maliča, ki je nosil naslov mestnega sodnika trikrat, in (njegovega sina?) Nikolaja Maliča, ki je nosil ta naslov kar šestnajstkrat.⁸⁹ Andrej Freidank (*Andreas Freidong*) je zabeležen kot *Metlicensis*, Metliški, gotovo pa je bil v sorodu z Matijo pl. Freidankom iz Črnomlja, ki je v letih 1700 in 1701 nosil naslov mestnega sodnika.

Iz precejšnjega števila vpisanih Črnomaljcev na univerzi v Gradcu sklepamo, da je v 17. stoletju v Črnomlju bila prisotna nekakšna elementarna izobraževalna dejavnost, pri čemer je najverjetneje, da je leta potekala v križniški komendi v Črnomlju ali kakšni drugi stavbi. Črnomaljske imenitne družine, med njimi tudi takšne, ki so mestu dale enega ali več sodnikov (županov), pa so gojile prepričanje, da je svoje

⁸⁵ Kroner, *Geschichte*, str. 7, 239-246. Kot datum *actus erectionis Universitatis Graecensis* velja 14. april 1586.

⁸⁶ Matrika Gradec, bnd. 1.

⁸⁷ ARS AS 1080, šk. 3, f. 4, 1. november 1662, Črnomelj.

⁸⁸ Golec, Črnomelj, str. 197. Jurij Kolbezen je nosil naslov mestnega sodnika v letih 1685, 1693, 1694.

⁸⁹ Golec, Črnomelj, str. 196-199. Janez Malič je nosil naslov 1681, 1682 in 1686. Nikolaj Malič pa v letih 1687, 1697, 1698, 1699, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1716, 1717 in 1718.

sinove vredno poslati na študij v oddaljeni Gradec. Ali so se iz tega študija tudi vrnilo in s svojim znanjem pomagali mestu in deželi, pa je povsem drugo vprašanje. Nazaj v slovenske dežele se jih je iz Dunaja ali Gradca vrnilo veliko, tudi takšni, ki študija niso dokončali, saj so bili s svojim znanjem vedno zaželeni, tako na nižjih uradih po mestih, trgih in graščinah, kot tudi v drugih dejavnostih.⁹⁰

Utrinki študentskega življenja na Dunaju v 15., 16. in 17. stoletju

Študentje so praviloma odhajali na univerzo bistveno mlajši kot dandanes, v starosti od 14 do 16 let. Morali so dobro poznati latinski jezik, saj so potekala predavanja samo v latinščini. Tako so v 14. in 15. stoletju večji del urnika tvorili predštudiji na fakulteti svobodnih umetnosti, znanja, ki jih danes pridobivamo na gimnaziji.⁹¹ Ob svojem prihodu so bili glede na svoj izvor, torej škofijsko ali provincialno pripadnost, dodeljeni eni izmed nacij, v primeru študentov iz Kranjske in Marke (in Metlike) v *nacio Australis*, in postali »bruci« oziroma, kot se je reklo tedaj, *beani*, pri čemer nekateri avtorji razlagajo izraz kot akronim latinskega *Beanus est animal nesciens vitam studiosorum*, »bruc je žival, ki ne pozna študentskega življenja«.⁹² Poudariti pa je potrebno, da srečamo tudi izjeme. Nekateri študenti iz Metliškega so bili vključeni v ogrski narod (*nacio Hungarica*), kar je bila posledica uveljavitve močnega hrvaškega elementa v drugi polovici 16. stoletja, katerega je še konec 17. stoletja opazal Valvasor in opisoval Belokranjce kot kranjske Hrvate.

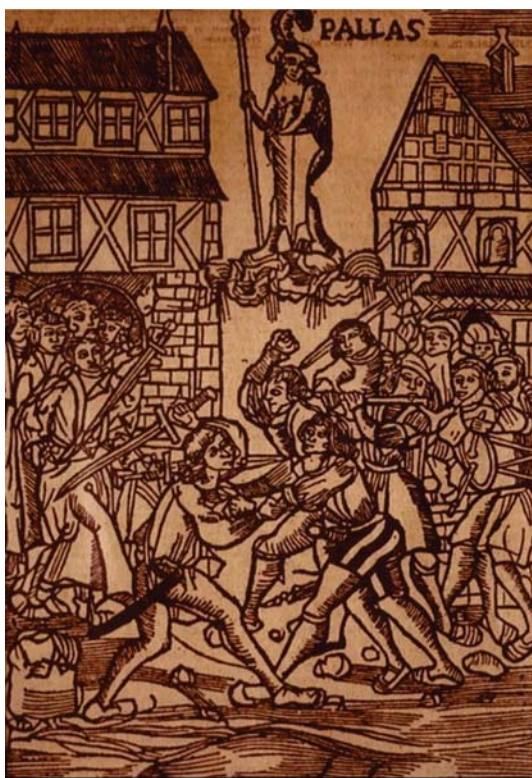
In kako je izgledalo življenje študentov na Dunaju? Pravilnik, ki je urejal življenje študentov, je bil seveda strog. Oblačiti so se morali skromno, brez vsakega razkošja, in niso smeli nositi orožja. Strogo jim je bil prepovedan obisk gostiln, plesišč in ostalih krajev slabega slovesa. Vsakemu, ki bi kazal preveč borbenosti, razudanosti, naklonjenosti igram na srečo in pijači, je grozila izključitev iz univerze, pošteno in primerno obnašanje do svojih učiteljskih in študijskih kolegov pa je bilo zaukazano pod grožnjo kazni. Vendar bi težko pričakovali, da so se

⁹⁰ Janžekovič, Slovenski študenti, str. 175.

⁹¹ Aschbach, *Geschichte*, str. 68.

⁹² Füßel, Marian: *Riten der Gewalt. Zur Geschichte der akademischen Disposition und des Pennalismus in der frühen Neuzeit*. Münster, 2005, str. 7.

študenti teh omejitev držali v kakršnikoli večji meri kot kakršnihkoli pravil dandanes. Gotovo jih je bilo že tedaj najti po mnogih gostilnah in gostiščih Dunaja, splošno pa je veljalo, da so kršili prepoved nošnje orožja, ki so jo še posebno ignorirali študenti plemiškega porekla, saj jim je bila pravica nošnje orožja prirojena. Pretepi z različnimi drugimi skupinami mladih gospodov, meščanov, cehovskih vajencev in vsakovrstnih hlapcev so bili stalnica študentskega življenja. Tako je leta 1443 prišlo do večjega pretepa med študenti in nekim plemičem ter njegovim spremstvom. Plemiču so se pridružili tudi meščani in sledil je vsesplošen pretep, katerega rezultat sta bila dva mrtva študenta in več ranjenih.⁹³ Leta 1449 je bilo večini od 43 absolventov prepovedan pristop k diplomam zaradi ekscesov in disciplinskih prekrškov.⁹⁴ Največ izgrede so navadno

Slika 6:

Spopad študentov v Erfurtu. Dve skupini se spopadata z meči, nad njimi pa očitno nekako žalostna bdi Pallas Atena, boginja modrosti, in opazuje spopad. (iz Eobanus Hessus: *De pugna studentum Erphordensium cum quibusdam coniuratis nebulonibus*. Ex typis Wuolfii Sturmer. Anno MDVI)

⁹³ | Aschbach, *Geschichte 1*, str. 209-210.

⁹⁴ | Aschbach, *Geschichte 1*, str. 212.

beležili v času trgatve na Dunaju in v bližnji okolici, ko je tako pri meščanih, kot študentih vladala vsesplošna radost, ki se je navadno sprevrгла v *krvave pretepe in boje študentov s trgači*.⁹⁵ Posebno se je ohranil spomin na t.i. latinsko vojno maja 1513, kjer je masovni študentski pretep s hlapci vzpodbudil vsesplošni študentski upor z več mrtvimi in težko ranjenimi.⁹⁶ Meščani Dunaja so tako bili v rednih spopadih z ne posebno priljubljenimi študenti, vzrok tega pa je tako v privilegijih, kot v položaju študentov in univerze napram mestu, saj so oboji uživali imuniteto pred sodišči mesta. Seveda pa so se spopadale tudi različne skupine študentov, tako iz naslova pripadnosti narodov, od katerih je bil avstrijski najbolj ugleden in prvi, kot rangov fakultet, s teološko fakulteto na prvem mestu.

O študentskih bivanjskih pogojih težko govorimo. Prehranjevali in bivali so med ostalim v *bursae* ali v koderijah, študentskih domovih, kar velja posebno za uboge študente, ali kje drugje po mestu. Pri mnogih srečamo oznako *p, pauper*, siromak, pri čemer navadno velja, da gre za nekoga, ki ni bil zmožen plačati stroškov študija, ki je variiral glede na socialni položaj študenta. Študentje meščanskega ali kmečkega porekla so morali v 15. stoletju na Dunaju plačati 8 grošev za študij teologije, prava in medicine, ali 4 groše za študij svobodnih umetnosti. Velika večina študentov iz Metliškega je plačala 4 groše, kar nakazuje na vpis na fakulteto svobodnih umetnosti. Vendar je bilo iz Metliškega na Dunaju v 15. stoletju tudi sedem *pauperes*. Njihovih spominov na žalost nimamo, lahko pa vidimo nekatere trenutke njihovega študija in siceršnjega življenja v opisih ubogega študenta švicarskega rodu, Tomaža Platterja Starejšega, poznejšega znamenitega humanista, ki je nabiral znanje na več nemških univerzah v začetku 16. stoletja in v svojih spominih opisal splošne pogoje, v katerih so živeli on in njegovi stanovski kolegi. »*Človek si ne more misliti, koliko mrčesa so imeli študenti, mlajši in starejši, kakor tudi del preprostega ljudstva ... Pogosto, zlasti poleti, sem si hodil pral srajco na breg Odre; potem sem jo obesil na vejo in medtem ko se je sušila, sem si očistil obleko, izkopal luknjo, urgel vanjo kup mrčesa, jo prekril z zemljo in navrhu postavil križ.*«.⁹⁷ Ubožec, kot je bil, je imel le eno samcato srajco, ki je predstavljala njegovo obleko.

⁹⁵ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 35.

⁹⁶ Aschbach, *Geschichte 2*, str. 132.

⁹⁷ Vigarelo, Georges: *Čisto in umazano. Telesna higiena od srednjega veka naprej*. Ljubljana, 1999, str. 51.

Povsem upravičeno smemo sklepati, da so bile tudi predavalnice na Dunaju polne študentov in uši ter ostalega mrčesa, *pauperes* med študenti pa so tudi na Dunaju premogli kvečjemu kakšen kos obleke in v svoji revščini zvesto sledili latinskemu reku *omnia mea mecum porto*, vse svoje nosim s seboj, tudi znanje.

In koliko študentov je študij zaključilo? Tega ne vemo, saj iz matrik, kjer je navadno zabeležen zgolj vpis študenta, tega ne moremo izvedeti. Podatki iz 16. stoletja nam kažejo, da se je po dveh letih študija na fakulteti svobodnih umetnosti, s katero so začeli vsi študenti, na nadaljnje študije vpisala okoli le petina študentov.⁹⁸ Del študentov pa je svoje študije seveda zaključil, kot nam kažeta primera Klemen Kukiča iz Metlike (matematik) in Jakoba Kocjana iz Črnomlja (filozof in teolog).

Med leti 1400 in 1700 je bilo na univerzi na Dunaju in v Gradcu imatrikuliranih 77 študentov po poreklu iz Metliškega. Večinoma je šlo za sinove meščanskih družin iz Črnomlja in Metlike, tu in tam pa najdemo tudi kakšnega plemiškega in kmečkega sina, zastopani so bili torej vsi stanovi srednjeveške in zgodnje novoveške družbe.⁹⁹ Prav to dejstvo izvora, ki je očitno tako iz obrtniških priimkov, kot pozneje iz funkcij, ki so jih nosili njihovi sorodniki, govori, da je meščanstvo obeh belokranjskih mest, razumelo prednosti, ki jih je prinašal študij, in so ga svojim sinovom, v kolikor so jim to dopuščale materialne zmožnosti, študij tudi omogočili. Opazna sta dva trenda. Na univerzo v Dunaju je v 15. stoletju vpisano veliko število študentov iz mesta Metlike, kar je tudi določen dokaz njenega tedanjega položaja in razvitosti ter materialnega stanja njenega meščanstva, v 16. stoletju je pričelo to število upadati in v 17. stoletju komajda srečamo še kakšnega študenta iz Metlike. V primeru Črnomlja pa je ravno obratno. Črnomaljskemu meščanstvu je bil študij na Dunaju sprva materialno, mogoče tudi duhovno, bolj oddaljen, vendar se je ta trend povsem spremenil do 17. stoletja, ko opazamo velik vpis študentov iz Črnomlja na univerzo v Gradcu. Očiten je tudi močan vpliv protestantizma, ki ga vidimo v izostanku vpisov na univerzo na Dunaju, trdnjavo katolicizma, v času med sredino 16. in začetkom 17. stoletja. Po uspešni protireformaciji pa se zopet opaža porast študentov, vendar tokrat na univerzi v Gradcu.

⁹⁸ Janžekovič, Slovenski študenti, str. 170.

⁹⁹ Janžekovič, Slovenski študenti, str. 171.

(III.) Seznam študentov iz Metliškega – Bele krajine v času med 15. in 17. stol.

(Tomaž Grdešič in Sandra Tolić)

Belokranjski študenti na Univerzi v Dunaju (ust. 1365) v letih 1400-1700

1. (1417) *Gottfridus de Metlika, pauper,*¹⁰⁰
2. (1418) *Vincencius de Metlikch, pauper,*
3. (1426) *Gregorius Schriphcz de Medlica, pauper,*
4. (1429) *Wilhelmus Gram de Medelika,*
5. (1441) *Nicolaus (de) Mettlicha,*
6. (1444) *Emericus Grätz de Medling in Carniola, pauper,*

¹⁰⁰ *Die Matrikel der Universität Wien 1 (1377-1450), Graz-Wien, 1956.*

7.	(1451)	<i>Georgius Rowaczt de Metlica,</i> ¹⁰¹
8.	(1453)	<i>Michael Pileatoris de Metlica,</i>
9.	(1459)	<i>Nicolaus Zwinekinsin de Metlika, pauper,</i>
10.	(1461)	<i>Caspar Pellificis de Medlico Sclauonie,</i>
11.	(1464)	<i>Walthasar Knoblach de Mettlica,</i>
12.	(1464)	<i>Thomas Sartoris de Mettlica,</i>
13.	(1465)	<i>Walthaser Graman de Metlica,</i>
14.	(1468)	<i>Lucas de Metlica, pauper,</i>
15.	(1469)	<i>Leonardus Carnificis de Tschernemel,</i>
16.	(1471)	<i>Osualdus Reichnitz de Metlico,</i>
17.	(1472)	<i>Nicolaus Carnificus de Mettlico,</i>
18.	(1472)	<i>Petrus Ild de Metlico,</i>
19.	(1473)	<i>Georgius Commultz de Metlica,</i>
20.	(1473)	<i>Georgius Schitlitz de Mettlica,</i>
21.	(1474)	<i>Vdalricus Tawer de Metlica,</i>
22.	(1475)	<i>Lucas Komultz de Metlica,</i>
23.	(1481)	<i>Mathias Winterzich de Mettlica,</i>
24.	(1481)	<i>Vrbanus Carnificis de Mettlica, pauper,</i>
25.	(1482)	<i>Thomas Bladitsch de Medlika,</i>
26.	(1488)	<i>Antonius Marinetitsch ex Metlica,</i>
27.	(1490)	<i>Blasius Kabezel de Metlica,</i>
28.	(1492)	<i>Jacobus de Metlica,</i>
29.	(1492)	<i>Mathias de Metlica,</i>
30.	(1495)	<i>Michael Perger de Tschernemel prope Metlicam,</i>
31.	(1501)	<i>Andreas Kharstner de Metlicka,</i>
32.	(1502)	<i>Lucas Garanitsch ex Medlickh,</i>
33.	(1505)	<i>Jacobus Ramsperger de Metlica,</i>
34.	(1507)	<i>Johannes Merscherich de Metlica,</i>
35.	(1518)	<i>Clemens Kuku de Mettling Carniolanus,</i> ¹⁰²

¹⁰¹ *Die Matrikel der Universität Wien 2 (1450-1518 II), Graz-Köln-Wien, 1967.*

¹⁰² *Die Matrikel der Universität Wien 3 (1518 II-1579), Graz-Köln-Wien, 1971.*

36. (1525)	<i>Andreas Jagenschitz ex Metling,</i>
37. (1525)	<i>Jacobus Rayner ex Metling,</i>
38. (1528)	<i>Jacobus Sopistz de Weynitzs,</i>
39. (1533)	<i>Nicolaus ex Mettling,</i>
40. (1534)	<i>Georgius Gresschkovitz de Mettling,</i>
41. (1538)	<i>Franciscus Malescha ex Motling,</i>
42. (1541)	<i>Bartolomeus Laureschytitsch ex Metling,</i>
43. (1543)	<i>Matheus Pisantz ex Medling Carniolanus,</i>
44. (1561)	<i>Georgius Fierantisch Sclauus Metlicensis,</i>
45. (1567)	<i>Simon Lucanus ex Semitsch,</i>
46. (1652)	<i>Martinus Bluett Medlicensis Croata,¹⁰³</i>
47. (1665)	<i>Mathias Godina Vinicensis,</i>
48. (1675)	<i>Joannes Blüth Croata Metlicensis,¹⁰⁴</i>
49. (1675)	<i>Stephanus Angelius Croata Vinicensis,</i>
50. (1676)	<i>Mathias Chernageli Croata Metlicensis.</i>

¹⁰³ *Die Matrikel der Universität Wien 4 (1579 II-1658/9), Graz-Köln-Wien, 1974.*

¹⁰⁴ *Die Matrikel der Universität Wien 5 (1659/60-1688/89), Graz-Köln-Wien, 1975.*

Belokranjski študenti na Univerzi v Gradcu (ust. 1585) v letih 1600-1700

1. (1616) *Andreas Grillus, Chernomlensis,*¹⁰⁵
2. (1634) *Joannes Rudolhus Junakouicz, Carniolus, de Cernomel,*¹⁰⁶
3. (1643) *Bartholomeus Persche, Croata, Tschernemlensis,
pauper,*
4. (1645) *Joannes Baptistuta, Croata, Zernemblensis,*
5. (1658) *Joannes Wüths, Carniolus, Metlingensis,*
6. (1659) *Bernardus a Palmburg, prou. Styriae, Carinth. Et
Carinol. Dominus in Turnlak, Zernembl et Clingenfels,*
7. (1662) *Joannes Kolbeschen, Croata, Tsernomalensis,*¹⁰⁷
8. (1664) *Joannes Persche, Croata, Civis, Tschernomelensis,*
9. (1664) *Jacobus Kozian, Croata, Tshernomalensis,*
10. (1666) *Joannes Georgius Mallitsch, Croata, Civis,
Tschernmomolensis,*
11. (1678) *Michaël Thesack, Croata, Metlikensis,*
12. (1676) *Michael Grabner, Croata, Zernemlensis, plebeius,*
13. (1679) *Andreas Freidong, Metlicensis, Croata,*
14. (1679) *Franciscus Jacobus Verderber, Croata, Metlicensis,*

¹⁰⁵ *Die Matrikel der Universität Graz 1 (1585-1630), Graz, 1977.*

¹⁰⁶ *Die Matrikel der Universität Graz 2 (1630-1662), Graz, 1980.*

¹⁰⁷ *Die Matrikel der Universität Graz 2 (1662-1710), Graz, 1987.*

15. (1682)	<i>Joannes Marinitsch, Croata, Tschernomblensis,</i>
16. (1682)	<i>Joannes Masola, Croata, Tschernomblensis,</i>
17. (1682)	<i>Joannes Baptista Roschiz, Croata, Tschernomblensis,</i>
18. (1682)	<i>Joannes Baptista Kozian, Croata, Tschernomblensis,</i>
19. (1683)	<i>Joannes Baptista Zuitkovitsch, Croata, Czernemblensis,</i>
20. (1685)	<i>Petrus Heruath, Croata, Thserneblensis,</i>
21. (1685)	<i>Georgius Sigefridus Comes a Purgstall, Croata, Kropensis,</i>
22. (1686)	<i>Casparus Masola, Croata, Zewemblensis,</i>
23. (1687)	<i>Michaël Erko, Carniolus, Zernemalensis,</i>
24. (1694)	<i>Paulus Petesich, Croata, Tschernemblensis,</i>
25. (1697)	<i>Joannes Persche, Croata, Therneblensis,</i>
26. (1698)	<i>Joannes Kokol, Croata, Tschernemblensis,</i>
27. (1698)	<i>Matthias Josephus Peteschizh, Croata, Tschernemblensis.</i>

Students from Bela krajina on the universities of Vienna and Graz from the beginning of 15th up to 18th century

The essay deals with the problem of students in the universities of Vienna and Graz in the time span of three centuries. University in Vienna, established in 1365 by the Austrian duke Rudolph III. and his brothers Albrecht and Leopold von Habsburg, is the oldest university in the German speaking area and the third oldest in the central Europe. Its first reform took place in 1384 when the young duke Albrecht III. finally established the theological faculty with the consent of pope Urban V. and the scholars arriving from then schismatical Paris university gave new stimulans to the reorganization of the university as a whole. From then onwards the university had four faculties, the faculty of theology, law, medicine and liberal arts. As the first university in the German lingual area it attracted students from all over central Europe which were then divided into four nationes: Austrian nation including all the students from the hereditary Habsburg lands, Rhenic nation including the students from lower Germany, Hungarian nation including students from the Hungarian lands and broader and Saxon nation which included all the students from nothern Germany, England, Netherlands etc.

The first student from todays Bela krajina, some *Gottfridus de Metlika*, enrolled the university in 1417 and from then onwards we can follow a constant enrollment of students from Bela krajina (Metlica) in Vienna. In 15th century 30 students from Bela krajina payed their enrollment fees for the faculty of liberal arts and the trend continued up to the mid-16th century when the protestant reformation turned the students from the university of Vienna. The latter suffered heavy in the 16th century, on one hand because of staying behind the modern thought of the time, on the other hand because of the firm adherency to Catholicism, which was only amplified with the arrival of Jesuit order in Vienna in 1551. The Jesuits then thoroughly reformed the university and set its form for the following two centuries.

At the end of 16th century, also under the pretext of conflict with protestantism another university was established, in Graz, the capital of Styria. In 1585 it was established by the Austrian duke

Charles with the intent of forming the basis for the struggle against the protestant nobility and burgers of Inneraustrian Lands under the guidance and leadership of Jesuit order.

The university of Graz saw its first student from Bela krajina in 1616 when some *Andreas Grillus Chernomlensis* enrolled into the first year and up to the end of 17th century the university hosted 27 students from todays Bela krajina, mostly from the town of Črnomelj.

We have very limited information about the studies and successes of 77 students enrolled in the university of Vienna and Graz in the time period 1400-1700, because the sources are scarce and dont offer much insight. For the most we only know that they enrolled, payed their fees and studied for atleast a year on the faculty of liberal arts where the basic sciences were thought. Of their social status we know that the majority came from burger families of Metlika and Črnomelj, three of them were nobles (Grätz, Freidong, Palmburg) and some of them probably of peasant origin. Yet we do know that some of them obtained the degrees and masters even in their fields of study. Specially known is the *Clemens Kuku* (Klemen Kukič) from Metlika, enrolled in 1518, which finished the mathematical studies, lectured astronomy, lead the students of *natio Hungarica* for a year, and was a member of the bishopric dome church in Vienna. The other one is Jacob Kozian from Črnomelj, who finished the studies of philosophy and obtained a *philosophiae doctor* grade in theology.

On the basis of this we can conclude the high education has a long tradition in Bela krajina with first students ariving in the beginning of 15th century. The burgerschaft, the townsfolk of Metlika and Črnomelj obviously treasured the high education and offered their sons, when they had the sufficient economical background, the support and money for the studies. This tradition was severely challenged in the 16th century with the arrival of protestantism which excluded the studies on Catholic universities of Vienna and Graz, but half a century later, with the successful counterreformation we can again follow the constant inflow of students on the both universities.

(IV.) Viri in literatura

Viri:

- Arhiv Republike Slovenije (ARS)
AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko
AS 1080, Collectanea
- Geheim Staatsarchiv Preussische Kulturstiftung (GStAPK)
XX. HA OBA 20317b

Literatura:

Arnold, Udo: *Die Urkunden des deutschordenszentralarchivs in Wien 3*, Marburg, 2007.

Aschbach, Joseph: *Geschichte der Wiener Universität 1*. Wien, 1865.

Aschbach, Joseph: *Geschichte der Wiener Universität 2*. Wien, 1877.

Die Matrikel der Universität Wien 1 (1377-1450), *2* (1451-1518 I), *3* (1518 II-1579), *4* (1579 II – 1558/9), *5* (1659/60-1688/89). Graz-Köln-Wien, 1956/1967/1971/1974/1975.

Die Matrikel der Universität Graz 1 (1585-1630), *2* (1630-1662), *3* (1662-1710). Graz, 1977/1980/1987.

Dimitz, August: Urkunden zur Geschichte der Reformation in Krain aus den Jahren 1540 bis 1643. *Mittheilungen des historischen Vereines für das Herzogthum Krain 4*, 1867, str. 43-124.

- Dular, Janez: *Arheološka topografija Slovenije – topografsko področje XI* (Bela krajina), Ljubljana, 1987.
- Dular, Janez, Ciglencečki, Slavko, Dular, Anja: *Kučar*. Ljubljana, 1995.
- Elze, Theodor: *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*. Tübingen, 1877.
- Elze, Theodor: Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhundert 1. *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte der Protestantismus in Österreich 21*, 1900, str. 159-201.
- Elze, Theodor: Die evangelischen Prediger Krains im XVI. Jahrhundert 1. *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte der Protestantismus in Österreich 22*, 1901, str. 53-69.
- Golec, Boris: Črnomelj od nastanka trške naselbine do izgube mestne avtonomije. *Črnomaljski zbornik* (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2008, str. 161-207.
- Janžekovič, Janez: Slovenski študenti na dunajski univerzi v 16. stoletju. *Kronika 25*, 1977, str. 167-177.
- Kink, Rudolf: *Geschichte der kaiserlichen Universität zu Wien*. Wien, 1854.
- Kos, Dušan: *Vitez in Grad*, Ljubljana, 2005.
- Krones, Franz: *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*. Graz, 1886.
- Lovenjak, Milan: *Inscriptiones Latinae Sloveniae I – Neviodunum*. Ljubljana, 1998.
- Lovenjak, Milan: Rimski nagrobniki iz Črnomlja. *Črnomaljski zbornik* (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2008.
- Ožinger, Anton: Študenti iz slovenskih dežel na dunajski univerzi v poznem srednjem veku (1365-1518). *Kronika 23*, 1973, str. 149-153.
- Podlogar, Leopold: *Kronika mesta Črnomlja in njega župe*. Ljubljana, 1906.
- Schrauf, Károly: *A Bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Budapest, 1902.
- Snoj, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana, 2009.

- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji II. Dolenjska, Bela krajina*. Ljubljana, 2004.
- Šašel Kos, Marjeta: Cernunnos in Slovenia? *Arheološki vestnik* 61, 2010, str. 175-186.
- Voigt, Johannes: *Geschichte des Deutschen Ritter-Ordens in seinen zwölf Balleien in Deutschland 1*, Berlin, 1857.
- Weiss, Janez: Reformacija na Metliškem. *Kronika* 58, 2010, str. 685-712.
- Weiss, Janez: Ubogo pogorelo mestece. *Da ogen vun ne pride* (ur. Janez Weiss), Črnomelj, 2011,
- Wolf, Gerson: *Zur Geschichte der Wiener Universität*. Wien, 1883.

ŠTUDENTI IZ DANAŠNJE BELE KRAJINE NA UNIVERZAH NA DUNAJU IN V GRADCU V ČASU MED 1400-1700

Izdal: Mladinski center BIT

Avtor: **Janez Weiss**

Soavtorja: **Tomaž Grdešič** in **Sandra Tolić**

Lektoriranje: **Helena Vukšinič**

Prevod v angleščino: **Tomaž Čurk**

Oblikovanje in prelom: **Marko Bradica**

Projekt je omogočila
Študentska organizacija Slovenije.

Ustanovitelja MC BIT sta
Klub belokranjskih študentov
in **Mladinski kulturni klub Bele krajine.**

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT
URAD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA MLADINO

OBČINA
ČRNOMELJ

Mladinski center BIT podpirajo tudi **Urad RS za mladino**, **Občina Črnomelj**
in **JSKD, Območna izpostava Črnomelj.**

